Török Jenő
Igazgató, Hargita Megyei Mezőgazdasági Vezérigazgatóság

„Fontos a bizalom kérdése…”

Ön fontosnak tartja-e ebben a térségben az utóbbi időszakban beindult agrárinnovációs folyamatot? Mi az Ön meglátása ezzel kapcsolatban?

Szerintem nagy szükség van erre az innovációra, mert az egész világ fejlődése tulajdonképpen ezen alapszik. Csak ez megfelelő keretek között kell történjen. Például sok esetben a fenntarthatóság többet ér, mint a túlzott és erőltetett fejlesztés. Ez a folyamat Csíkban és Gyergyóban azért is fontos, mert ezt a vidéket konzervatív térségnek tartják. Itt megmaradt a katolikus vallás. Szerintem azok a vidékek, ahol bejött a reformáció, nyitottabbak, felvilágosultabbak. Azt hiszem, hogy ez igaz, még ha nem is esik jól a helyieknek. A megyésítéssel, ’68 után elég sok szakember, vagy egyetemet végzett ember került erre a vidékre. Köztük vagyok jómagam is. Nem volt olyan könnyű a beilleszkedés, de jól éreztük magunkat itt. Ez a hullám biztos jelentett valamit a térség számára. Nagyon sok orvos, tanár, agronómus is került ide. Sokszor a baráti körben összeülünk 10-en, akikből csak kettő-három törzsgyökeres csíki.

Ez az urbanizációs hullám persze nem csak itt, hanem az egész országban jellemző volt. De Csíkszereda ’68-ban még nagyon kisváros volt, Udvarhelynél is kisebb. Abban az időben az ilyen kisvárosok nagyon gyorsan fejlődtek. Ettől függetlenül azért vidéki város maradt és azt hiszem, hogy kevés Hargita megyéhez hasonló, agrárjellegű megye van még Romániában. A rendszerváltás után a mezőgazdaságban és más területeken is volt egy visszaesés. Mindent tagadtunk, ez így szokott lenni rendszerváltáskor, és még azt sem hagytuk meg, ami jó volt. A mezőgazdaságban ennek különösen nagy súlya volt, mert a földvisszaosztás is el volt sietve. Kellett volna kicsit várni, hogy legalább tömbösítve történjenek a visszaadások. Vissza kell adni a földeket, de nem így. Az én apósom is a 8,5 hektárt 23 parcellában kapta vissza és nagy erőfeszítések árán tudtuk ezt lecsökkenteni 11-re. De ez még így is sok, ez el volt sietve. Tehát volt ekkor egy nagy visszaesés. Az volt a jelmondat, hogy „mi tudtunk régen szakemberek nélkül is gazdálkodni” és

az emberek visszatértek a rudimentális gazdálkodási módhoz. Ez sokáig jellemző volt. Azt hitték, hogy mindent lehet ott folytatni, ahol '58-'62 között abbahagyták. De közben változott a világ és rájöttek, hogy nem lehet ekével, lóval gazdálkodni. Vagyis lehet és ez szép is egy szinten, de nem jövedelmező. Ekkor mellékvágányra tették a szakembereket is. Nem beszélhettünk innovációról, hanem sőt, inkább visszaesésről. Ezt követően eltelt egy időszak, amely alatt az agrárszakemberek egy része az alkoholhoz nyúlt, másik része feltalálta magát egyéni vállalkozóként és egy bizonyos része bevonult a közigazgatásba. Ezek a szakemberek tanácsadást és különféle igazgatósági feladatokat végeztek, amit most még csinálunk. Ezután kezdtek jönni a fiatalok, amikor kezdődött az innovációs korszak. Ebben a folyamatban nagy szerepe volt a gyergyói Agrocaritasnak, vagy általában annak, hogy a fiatalok elmehettek Svájcba, Ausztriába, Bajorországba és ott tanulhattak kisebb nagyobb periódusban. A legügyesebbek akkor tanultak ott munkamorált, gazdálkodási formát, kinyílt a látókörük. Más modell itt nem volt, csak a tsz-ekre és a 15 áron való gazdálkodásra. Közepes gazdálkodásra nem volt modell.

A tsz-ek mintájára alakult egy pár üzem a rendszerváltás után, de azok is kezdtek lemorzsolódni, mert minden elmozdult a privát szféra irányába. Visszatérve a külföldön dolgozó fiatalokra, akik közülük hazajöttek, azok hoztak magukkal tudást, vállalkozási szellemet. Meg kellett tanulni, hogy nem elég termelni, mert a terméket el is kell adni. Ez azelőtt nem jelentett gondot. Amikor panaszkodtak az emberek azzal kapcsolatban, hogy vajon mi lesz a terméssel, az én elődöm azt mondta, hogy legyenek ügyesek, a betakarításig oldják meg a munkát, azután a betakarítás, elszállítás, értékesítés biztosítva van. Na, ezt szokták meg az emberek, s amikor mindenki kezdett termelni, lassan felmerült a probléma, hogy nem biztos a piac. Kellett alkalmazkodni. Ez a réteg már innovatív volt, már kezdte megtanulni és elmondani, hogy külföldön a gazdája hogyan vezette a vállalkozást, hogyan dolgoztak, hogyan csomagoltak, hogyan vitték a terméket piacra és így tovább. Az Igazgatóság keretén belül is alakult ilyen szaktanácsadói hivatal, amelynek keretén belül kezdték képezni az embereket és továbbadni a tudást. Erre szükség volt, mert a földek visszaadása után 3-4 évvel az emberek rájöttek, hogy nem elég csak boronálni, vegyszert kell alkalmazni, vetőmagot kell cserélni. Volt, amikor kényszer alapján, de sokszor saját igényeknek is megfelelően elkezdtek az emberek kurzusokra járni. Akkor a Kísérleti Állomásnál dolgoztam és fajtabemutatókkal, vegyszerbemutatókkal, gépbemutatókkal foglalkoztunk. Ebben az időszakban kezdődött el az információ alapú és innovatív gazdálkodás, legalábbis

abba az irányba kezdtünk haladni. Lassan beindult a tudástranszfer és kezdett kialakulni egy olyan mag (köztük voltam jómagam is a sógorommal), amely innovatív gazdálkodásban gondolkozott. Mi leghamarabb megvettünk egy ültetőgépet. Apósom nem értette minek vesszük, minek szekér, ha még nincs ló, de nem telt el öt hónap és az akkori kedvezményes hitelkérési lehetőségek révén meglett az ültetőgéphez a traktor is. Akkoriban összeálltunk 10-en és egyben kértük vissza a területeket, így legalább meg tudtuk oldani a vetésforgót. Lassan mindenki kezdett erősödni és az ügyesebbek leváltak. A végén hárman maradtunk.

Na de az innovatív szerintem itt jön be, hogy az emberek már látták, hogy mi vetőmagot cserélünk. Amikor elindultunk a vetőgéppel, rövid időn belül más is szerzett. Tehát van hatása annak, hogy az emberek látják, hogy mit csinál a szomszéd. Ha tőlem nem merték, akkor a sógoromtól megkérdezték, hogy milyen vetőmagot ültetünk, milyen vegyszert és mikor használunk. Tehát a faluban azonnal érződött, hogy volt egy ilyen szakember. Én sok újat bevezettem. Már a kísérleti állomáson keresztül a zöldtrágya, a kálium műtrágya felhasználásának elterjedéséhez hozzájárultam. Más falvakban is érződött, ha volt egy lelkes szakember. Például bemutató parcellákat is szerveztek saját parcellákon, ami nagyon hiteles. Ilyeneket szerveztek kollégák Keresztúron, Udvarhelyen, Alcsíkon, Felcsíkon, Gyergyóban. Érdekes, hogy ott, ahol megmaradt a nagyüzem vázán a társulat, ott később alakult ki az egyéni tevékenység. Passzívan beadták a földterületeket, hogy valamit kapjanak érte. Most Középcsíkon sokkal több vállalkozó van, mint Alcsíkon, ahol egy nagy társas két vezetője eldönti, hogy ad valamit az embereknek. Az emberek nem önállóan gondolkoznak, nem fejlesztik annyira magukat, nem járnak kurzusokra. Tehát van egy ilyen különbség tájegységenként. Ezt nem biztos, hogy elismerik, de így van. Én lementem egyszer egy munkással Szentmártonba ebédelni, ahol kemény fiatalembereket láttam sörözni és biliárdozni, amikor Középcsíkon, más részen vagy szalmát gyűjtenek, vagy szénát csinálnak. Gondolkoztam, hogy vajon mi lehet velük, miért van ez. Szerintem az lehet, hogy a földjük be volt adva a társasba, így őszig nem kell csináljanak semmit, csak menni a zsákkal és hozni haza a föld után járó jutalékot. Azt már rég megfigyeltem, hogy ahol több a közepes gazda, jó nagy csűrök vannak és az az ember, akinek még a kollektív világban is volt tehene, kaszálója, az mikor reggel elhúzza a függönyt, az első dolga az, hogy megnézi milyen idő van és az alapján dönti el, hogy aznap kaszálni vagy kapálni megy. Állandóan kell gondolkozzon, hogy minek van itt az ideje. Régen is úgy volt, hogy voltak a nagy urak, a bojárok és volt a cseléd. De

nagyon kellett és kell most is a középréteg, amely önállóan gondolkozik, mint egy farmer, és a döntéseit megérzi a saját bőrén. Azért nem jó, ha vannak 10.000 hektáros területek, mert amikor jó termés van, csak egy ember örvend. Az ember, aki csak a kombájnt vezeti akkor örvend, ha pénzt kap. Ennek nincs társadalmi hatása. De ha az a 10.000 hektár fel van osztva 100 vagy 200 embernek, akkor annyi család örvend, ha jó termés van és búsul, ha rossz termés van.

Igen, ez egy érdekes megközelítés a felaprózott birtokviszonyok kapcsán. Ezek alapján ez pozitívan is értelmezhető.

Ez így van, csak néhány dolog el volt sietve ezzel kapcsolatban. Gyergyóalfaluban jól csinálták a földvisszaadást. Ott három osztályban osztották vissza a földeket: ha volt például 10 hektárod, és nem tudtak adni első osztályú földet, kaptál 5 hektár másodosztályút és 5 hektár harmadosztályút. Egy embernek maximum 2-3 parcellája lehetett. Ezt sok helyen nem csinálták meg, mert a törvény hibája az volt, hogy túl hamar életbe léptették a választási kampány miatt. Itt nem volt hagyomány úgy, mint Svájcban, hogy egy fiúgyermek örökli a földet és a többit kifizetik a testvérek iskoláztatására. Itt nálunk az volt, hogy ha fiúgyermek, ha lánygyermek, elosztották a földet 4-5 fele, ami miatt elaprózódott.

Szerintem nagyon fontos ez a bevezetés a témához. A következő kérdésem már konkrétabb: az Ön szerint az emberek hogyan látják, hogyan fogadják helyi szinten az innovatív vállalkozásokat? Részben erről már beszélt a saját példáján keresztül, de napjaink fiatal vállalkozóira gondolva, mi a meglátása?

Nem akarják elismerni és nem nagyon szeretik a magasan képzett embereket. Tehát jobban szeretik, ha valaki hasonszőrű, de azt biztosan tudom, hogy például én a kertemben a zöldségtermesztésben hoztam újat (pl. az uborka hálózása, a paradicsom karózása, ami itt nem volt szokás) és a tőszomszédunkról kiderült, hogy amikor nem voltunk otthon, jött át és a centissel megmérte a távolságot a paradicsom közé tett karók között. Aztán összebarátkoztunk és megbeszéltük, hogy ez nem titok és elmondtam mi az előnyös a paradicsomtermesztés kapcsán, adtunk neki paradicsom palántát, jobb magokat, mert ennek itt nem volt hagyománya. Tehát el kellett teljen egy kis időszak ahhoz, hogy elismerjék az új dolgot. Aztán ez az érdeklődés már addig ment, hogy az udvaromon volt szervezve tapasztalatcsere a fametszés és ribizli termesztés kapcsán, és amikor a szomszédom szóba állt az emberekkel, olyan szaknyelven kezdett beszélni a témáról, mintha többet tudott volna, mint én.

Tehát akkor valamilyen szinten csak elismerik a helyi emberek az innovációkat?

Igen. Télen sokan beiratkoztak/beiratkoznak kurzusokra, ami a bankhitelhez, pályázathoz szükséges, vagy egyszerűen azért, mert megérezik, hogy nem árt, ha többet tudnak. Most már sokan eljárnak ilyen vegyszercégek által szervezett bemutatókra (vegyszer, fajta), vagy különféle rendezvényekre. Ezelőtt két, vagy három évvel mi is szerveztünk a ribizliről és a bogyós gyümölcs termesztéséről egy előadást és úgy megtelt ez a nagy terem, hogy a kommunista világ óta ilyen nem volt. És nem volt semmilyen kényszerítő körülmény, hanem csak ilyen újság hirdetés. Sokan eljöttek, mert jó volt a téma és a tálalás.

Ön szerint az innovatív agrárvállalkozók saját magukra hogyan tekintenek? Érzékelik-e ezt a fontosabb társadalmi szerepüket, ami alapján példát jelentenek a környezetük számára, vagy ezzel nem foglalkoznak?

Tetszik nekik ez. Nekünk is tetszett, hogy például vettünk egy kapagépet és más is ugyanolyant vett. Most lehet, hogy nem jól döntöttem, de amilyen házat és raktárt építettem, azt legalább 10-20-an leutánozták. Tehát van ilyen, hogy figyelnek az innovatív dolgokra. Ma már a fiatalabbak interneten is utánanéznek a dolgoknak, elmondják a svájci tapasztalataikat. A falunkban van most pályázat révén egy kéthektáros áfonya, amit olyan két fiatalember kezdeményezett, akik a világot járják luxushajóval és most vissza fognak jönni. Tehát az e lényeg, hogy a külföldön dolgozó fiatalok egy része visszajön és az anyagiakat, tapasztalatokat hasznosítja itthon. Ez a jobb eset. De nem mindenki jön vissza, mert van, akit a pénz úgy megszédít, hogy nem jön haza kevesebbért dolgozni.

Mi az, ami a térségben akadályként vagy nehézségként értelmezhető az innovatív vállalkozások kibontakozása, vagy gyarapodása szempontjából?

A fiataloknak nehézség, hogy van hátránya a fent említett földfelaprózódásnak. Ha valaki növekedni akar, nagyon nehéz összeszedni 10-20 hektárt, ha a szülei ezt nem tették meg és ő elsőgenerációs mezőgazdász. A másik dolog az, hogy a székely nagyon jó munkásember, a mezőgazdaságban kemény munkát végez, de nem jó kereskedő. Azért volt itt régebb is szükség a zsidókra, meg az örményekre, hogy ezen a vidéken oldják meg a kereskedelmet helyettük. Na, most az a generáció, amely járt külföldön látja, hogy muszáj kereskedni, és ha nincs piac, hiába termel. Ezen a téren már látok egy kis változást. Az új generáció már számol, másképp gondolkozik. Látom a sógorom fián és a saját fiamon, hogy lefényké-

pezik a pityókát, mellé teszik a gyufásdobozt, ami mutatja az arányt és ezt elküldik a lehetséges vásárlónak. Így mutatják, meg hogy milyen az eladásra szánt termék. Az idős generáció például azt mondja, hogy addig nem ad el egy szem pityókát sem, amíg 1 lej nem lesz az ára. Ilyen merevség nincs a kereskedelemben, amikor egész Európa és a világ számára nyitott a pityókapiac. Hosszútávon kell gondolkozni. Nekünk 14 évig is volt állandó kliensünk. De van olyan is, aki telefonon megegyezik a klienssel, hogy két nap múlva jöhet a pityókáért egy bizonyos árért, és ha időközben kap egy jobb ajánlatot valakitől, inkább annak adja el. Ilyent nem szabadna csinálni. Volt próbálkozás a pityóka kapcsán közös értékesítésre is. Ilyen esetben sem történhet meg az, hogy amikor nem megy jól a pityóka, beviszem a szövetkezetbe, s máskor megoldom az eladást én. Vagy azt sem szabad, hogy a saját szövetkezetem elnöke tárgyal a klienssel és én odamegyek a kocsi sarkához és megsúgom, hogy jöjjön az én udvaromra, mert én olcsóbban adom a terméket.

Igen, ha így járna el mindenki, az azt jelentené, hogy csak a piaci szempontokat veszik figyelembe. Ezek szerint nem csak ez a fontos.

Így van. Szerintem az a fontos, hogy a termelés maradjon egyéni, de az értékesítésben, tárolásban csomagolásban kellene szövetkezni.

A térségben milyen tartalékok vannak, amelyek még nincsenek kihasználva, de segíthetnék ezeket a vállalkozókat?

Nincsenek jól kihasználva a távoli legelők. Az emberek már nem mennek el nagy távolságra kaszálni, ami gondot jelent. De ugyanakkor a vidéknek nagy előnye, hogy olyan biodiverzitással rendelkezik, ami az egész világon egyedi. Tehát a szegénységünk, fejletlenségünk ilyen szempontból valahol a hasznunkra vált. Több gyógynövényt lehetne gyűjteni teljesen bio állapotban, mert a megye területének 88%-ára sem vegyszer, sem műtrágya nem kerül. Továbbá a borvízre is vigyázni kell, mert világszinten a víznek nagyobb értéke lesz, mint a kőolajnak. Igen leszabályozták a folyóinkat és nem kellene engedni, hogy ilyen gyorsan kiszaladjanak a vizeink. Abba az irányba tartunk, hogy lassan két évszak lesz egy évben, egy tél, meg egy nyár, így hóolvadáskor egyszerre sok a csapadék és máskor kevés. Például márciusban háromszor annyi csapadék volt, mint amennyi szokott lenni, április-májusban majdnem semmi, egyharmada annak, mint amennyi szokott ilyenkor lenni. Tehát meg kellene tartani a csapadékmennyiséget tározókban és a nyári melegben és szárazságban azt lehetne használni. Ez itt a hegyvidéken is fontos, mert az van, hogy a hegyekben esik az eső és a medence száraz marad.

Intézményi szinten milyen ki nem használt lehetőségek vannak az agrártevékenységek támogatására?

A mi intézményünk munkatársainak egy része elment a kifizetési ügynökségekhez, így kicsit elöregedett a társaság. Következik egy generációváltás. Mi most is tartunk különféle kurzusokat például a méhészet, gyümölcstermesztés terén. Vannak felnőttképzéseink, bemutató parcelláink. Próbáljuk a gazdáknak elmagyarázni a támogatási rendszer működését, ami elég bonyolult. A területalapú támogatásra például több mint 23.000 ember tette le a kérést, amibe mi is besegítettünk.

Milyennek látja a társadalmi nyilvánosság szerepét ebben a folyamatban? A nyomtatott és a digitális média mivel tudna rásegíteni a folyamat erősödésére?

Nagyon fontos, mert most már el kell adni a terméket. Kellene valamilyen formában többször hirdetni, reklámozni, és mindent elkövetni annak érdekében, hogy az emberek minél több helyi, vagy Székelyföldhöz közelebbi terméket fogyasszanak. Nem tudom, hogy a múltkori beszélgetéskor említettem-e, de én például amikor elmegyek vásárolni, először arra figyelek, hogy ha van csíki termelő, akkor attól vásároljak. Ha nincs csíki, akkor jön a máréfalvi, a kibédi. Nem kellene 50 vagy 100 km-nél nagyobb körzetbe menni, hanem amennyire csak lehet, a helyit kellene választani. Fontos a bizalom kérdése is, mert minél távolabbról van a termék, annál jelentéktelenebbé válik az, hogy ki termelte azt. Sokszor szóba állok a piacon az eladókkal azért, hogy tudjam ki a termelő, őstermelő-e vagy sem, milyen éve volt, volt-e szárazság. Indirekt módon így az is kiderül, hogy sokat permeteztek, vagy sem. Ez az igazán jó a piaci vásárlásban és erről kezdenek leszokni az emberek és mennek inkább a szupermarketekbe és templomba járás és más hétvégi program helyett a vásárlás a fő elfoglaltságuk. Ez borzasztó. De a piacon már abból lehet következtetni sok dologra, hogy az eladó nénikének hogyan van kötve a kendője. Nem kellene nézni azt, hogy ez időigényes. Valamikor Marosvásárhelyen a nők számára egy ceremónia volt a piacon való vásárlás.

Sok személyes dolgot meséltem el, de én úgy látom, hogy ahol volt hasonló szakember, sok innováció történt. A saját környezetemben például még innovációként bevezettem a mustármag termesztését és a ribizli termesztés kapcsán a „Szedd meg magad” akciót. Az utóbbi nyugati modell alapján került megszervezésre. Ezen az eseményen olyan hangulat volt a ribizlisben, mint szőlő szüretnél. Sokan eljöttek, akik ha saját maguk leszedték a ribizlit, akkor 2 lejjel olcsóbban, 10 lejért adtuk el nekik. Ha mi szedtük le a ribizlit, akkor 12 lejért adtuk el.

Ez a rendezvény mikor került megszervezésre?

Tavaly, július elején. Nagy sikere volt a rendezvénynek, sok család eljött. Volt, aki pezsgőt, volt aki kávét hozott, s olyan hangulat volt, mint a szüreteken. Ha nekünk nincs borszőlőnk, akkor miért ne legyen fekete ribizlink? Más vidéken úgy is hívják, hogy veres szőlő.

Idén is megszervezik ezt a rendezvényt?

Igen, most kétszer annyi ribizlink lesz, mint a tavaly. Július 15 körül szoktunk szüretelni. A feleségem most is a ribizlisben dolgozik.

Az utolsó kérdésem az volna, hogy milyennek látja az újszerű agrárkezdeményezések jövőjét ebben a térségben? Milyen esélyeket lát a folyamat megerősödésére?

Jó esély lenne a pityókaraktárak létrehozása. A húsmarhák is előnyösek a távolabbi legelők kihasználása miatt. Ezen a vidéken most már nagyon sok almalevet készítenek. Régen csak pálinkát főztek a gyümölcsből és nem értékesítették különösebben a gyümölcsöt. Legelőször Udvarhelyen készítettek gyümölcslevet, aztán aki ott dolgozott egy év múlva elindította a kezdeményezést Farkaslakán is. Ez volt a második vállalkozás a megyében. Utána Csíkszeredában is nekifogott ennek András Hunor. Ez volt a harmadik, és most már van legalább 10 ilyen vállalkozás a megyében. Érdekes, hogy milyen gyorsan tud terjedni az innováció. Most már különféle kombinációkban is lehet almalevet vásárolni: például almalé murokkal, céklával, ribizlivel stb. Tehát van esély az innovatív vállalkozások erősödésére, sok megmozdulás van.

A ribizli termesztés kapcsán például létrejött a Ribesz Egyesület és egységes szirupot és bort is előállít. Ne felejtsük el a sajtüzemeket sem. Ebben nekem nagy szerepem nincs, mert én inkább növénytermesztéssel foglalkoztam egész életemben. De most sokféle helyi jellegű sajtokat készítenek például Kilyénfalván, Szépvízen, Menaságon, Homoródalmáson. Ez is innováció.

Nagyon szépen köszönöm! Még van valami, amit a téma kapcsán elmondana és nem tértünk ki rá?

Gondolkoztam még azon, hogy hogyan lehetne elnevezni az innovatív gazdák csoportját, mert láttam a tematizációs anyagban is, hogy valóban, még nincs neve ennek a csoportnak: vidéki kistermelők vagy kisvállalkozók, mezőgazdasági vállalkozás. Ezek a régi kulák megnevezést helyettesíthetnék, amit a kommunisták járattak itt le, de azért ez módos gazdát jelentett. A kulákok látták el az egész népet

élelemmel. Interneten megnéztem, hogy jó kövér gazdaként ábrázolják a kulákokat. Ő nem kizsákmányolt, hanem példát mutatott a többieknek, hogy kell gazdálkodni. Szerintem kár, hogy ez a réteg tönkrement. Az én szüleim is kulákok voltak. Édesapám akkor lett volna a legboldogabb, ha meglátja, hogy azt, amit tőlük elvettek, és amivel ők foglalkoztak, legalább az egyik fia próbálja követni. Érdekes téma lehet még a szakosodás. Például én termelek ribizlit, a szomszéd tejet. Ő leadja a tejet a szépvízi szövetkezetbe, ahol sok tejterméket állítanak elő. Üzleti fogásként a tejtermelő a beadott tejből készült termék 10%-át visszakapja gyári áron, amiből mi átveszünk például joghurtot, ők meg vesznek tőlünk ribizlit. Ez a tevékenység nem szerződéses alapon történik közöttünk. Tehát nem muszáj mindenki mindennel foglalkozzon. A többiről már beszéltünk.

Köszönöm még egyszer a beszélgetést.

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Haschi András
Igazgató, Hargita Megyei Mezőgazdasági Kifizetési és Intervenciós Ügynökség

„Dicséretes dolog, hogy sokan próbálnak a megszokott vágányból egy kicsit kilépni…”

Megkérem mondja el véleményét a térség agrárinnovációs folyamatáról. Az agrárinnováció milyen fejlődési lehetőségeket jelent a székelyföldi térség számára?

Dicséretes dolog az, hogy sokan próbálnak abból a bizonyos megszokott vágányból egy kicsit kilépni és nem csak az állattenyésztésben vagy pityóka-termesztésben gondolkoznak, hanem valami olyanban, amiben ezen a vidéken eddig senki. Ezt a folyamatot az építészethez tudnám hasonlítani, persze nem úgy, mint ha ennek a területnek bármiféle szakértője lennék. Az építészetben is a rezisztencia és minden egyéb szempont kapcsán figyelembe veszik az utóbbi tíz év statisztikáját. Ha a mezőgazdaság területén az utóbbi tíz év történéseit nézzük, akkor azt látjuk, hogy egy nagy felmelegedés van, ami megengedi, hogy olyan növényeket termesszünk Székelyföldön, vagy legalábbis Csíkban, amelyekről még eddig nem hallottunk. Ez olyan, mint amikor a székely meglátta a zsiráfot az állat-kertben és azt mondta, hogy ”ilyen állat nincs es”. Igen ám, viszont ez egy tény, hogy az utóbbi tíz évben sokkal melegebb van. De sokan nem gondolnak arra, hogy mi történik, ha egyszer lesz egy olyan tél, mint amilyen 80 éve nem volt. Az teljesen elrontaná az elképzelésünket. Sok helyen láttam, hogy szőlőt termesztenek. Hát próbálkoznak egy-egy napsütéses udvaron, ahol esetleg a szomszéd háza is segít a meleg visszatartásában. Ez nagyon szép, nagyon örvendünk neki, bele-fektetünk sok energiát (ha pénzt nem is annyit) és egyszer csak odalesz 7-8 éves munkánk. Persze ez a dolog megtörténhet az időjáráson kívül más tényező következtében is. Aki a mezőgazdaságban dolgozik, erre mindig fel van készülve. Persze, én úgy látom, hogy ettől függetlenül a felmelegedés nagyon sokat számít a térség életében, mert valamennyire kinyitja az átlagember szemét arra, hogy nem csak abban szabad gondolkozni, ami azelőtt 20, 50, vagy 100 évvel volt. Ezt most úgy értem, hogy például valaki neki fog ribizlit termeszteni, vagy akármilyen már

kultúrát, amit itt azelőtt nem termesztettek. Ennek nagy hatása van a térség fejlődésére nézve, még ha a környezet nem is direkt módon próbál utánozni néhány innovatív tevékenységgel foglalkozó embert. Érdekes az, hogy aki innovatív mezőgazdasággal foglalkozik, még csak nem is mezőgazdász, hanem általában olyan értelmiségi ember, akinek van más szakmája (elkezdve elektromérnöktől informatikusig), de egyszerűen kedveli a falusi életet, meg akar szabadulni a város zajától, kiköltözik falura és idézőjelben úgymond (nehogy valaki megsértődjön) visszamászik a fára és neki fog gazdálkodni. Ezek az emberek általában olyan különleges dolgokba kezdenek, aminek a falu a csodájára jár, mert nézik, hogy annak az embernek, aki soha életében nem gazdálkodott, most milyen kertje van, és miket csinál. Úgy látom, hogy sokszor egy munka melletti hobby válik kisvállalkozássá, amiből valószínű soha nem lehet meggazdagodni, de lehet biztosítani egy családi komfortot. Ezek többnyire családi vállalkozások, amelyekben mindenki tevékenykedik és a gyerekek is erre vannak nevelve.

Említette, hogy ezekre az innovatív tevékenységeket folytató személyekre a környezetük sokszor csodálkozva tekint. Ön hogyan látja, ettől függetlenül elfogadják vagy elutasítják, amit csinálnak? Milyen a viszony a környezet és az agrárinnovátorok között?

Nem hallottam olyan esetet, hogy valakit ne fogadnának el, mert senki nem termesztett vagy csinált olyan dolgot, ami miatt kinézték volna a közösségből. Tehát például nem görényeket tenyészt, ami esetleg a falunak gondot okozna, habár az is lehet, hogy még a görény sem olyan káros a környezetre nézve. Inkább a humor része az érdekesebb ebben. Tehát nincs ilyen, hogy nem fogadják el, kiközösítik, vagy lenézik, sőt, inkább irigykedve nézik az emberek ambícióját, kitartását. Persze, messze vagyunk még attól, hogy pontosan ezek az emberek legyenek a falu büszkeségei. Például egy különleges dolog a faluban akár a turizmusnak is egy láncszeme tud lenni. Egy németországi faluban bármit csinálnak, ami egy kicsit eltér a megszokottól, azt már a falu népe büszkén hirdeti.

Igen, mint például a szentábrahámi gyógynövényes kert, vagy a szárhegyi káposzta esete.

Jó a két példa. Sajnos, ha csak a káposztát nézem, oda jutottunk, hogy az, ami valamikor hagyomány volt, az lassan innovációnak számít. Ha valakik nekifognak hagymát, káposztát termeszteni az szinte újdonság. Itt Csíkban majdnem minden falunak van egy „gúnyneve”, ami valamilyen mezőgazdasági termékkel összekapcsolható, de lassan már csak mesékből és könyvekből ismerjük ezeket. Ha

valaki megpróbálja a hagyományokat újjáéleszteni, akkor az már önmagában innovációnak számít.

Ön hogyan látja, ezek a személyek foglalkoznak-e azzal, hogy elfogadja őket a közvetlen környezetük? Hogyan élik meg a nevelő, példamutató szerepüket?

Igen, sok olyan embert ismerek, aki igenis egy biztos céllal fog neki ennek az egésznek. Ők komplexebben gondolkoznak, nem csak abban, hogy az ők udvarán belül mi történik, próbálják a tevékenységüket az egész faluképnek egy kis részeként tálalni. Sok olyan eset van, hogy ha egy gazda látja, hogy a tevékenységének, termékének valamilyen köze van a helyi hagyományhoz, vagy látja, hogy ez nem csak neki jó, hanem az egész falunak, akkor megtesz mindent azért, hogy a falu felfigyeljen rá és indirekt módon segítse a boldogulásban. Például a falu tudja reklámozni azt a bizonyos terméket azzal, hogy beszél róla. Lehet az a termék bio, vagy más szempontból különleges (almalé, ribizli lekvár).

Igen, az ilyen emberek általában példát szeretnének mutatni a faluban, hogy ezt lehet így is csinálni, és ha én a családommal képes voltam kiköltözni ide a városból és ezt csinálni, akkor ti miért ne tehetnétek ezt. Tehát valahogy az ilyen ember felhívja a többiek figyelmét a számunkra is elérhető lehetőségekre.

Általában milyen nehézségekről számolnak be ezek a vállalkozók?

Nem ismerik a termékeiket, csomagolási nehézségek vannak. Amikor egy hagyományos termékről beszélünk, s azt piacra szeretnénk juttatni, akkor annak kell elsősorban egy megfelelő eladási csomagolást, formát kapni. Ha csak úgy kiáll valaki a piacra, abból nagyon nehéz megélni. Ha meg a terméket már ki szeretné valaki vinni egy üzletbe, akkor már jön a törvénykezés mindennel kapcsolatban: címke, csomagolás stb. Ezek az emberek azelőtt nem foglalkoztak ilyesmivel. Ők sok esetben örülnek, ha legalább azt az új dolgot meg tudják valahogy termelni. Sok olyan eset van, amikor nem is eladásra termelnek, hanem csak egyszerűen saját használatra. Tehát megpróbálnak olyan életmódot folytatni, hogy minimálist kelljen vásároljanak az üzletből, és otthon is meg tudják termelni maguknak a különleges dolgokat. Ismerek olyant, aki az étkezési szokásait is megváltoztatta. Például lehet, hogy azelőtt nem is szerette a lekvárt, de most már, ha ő termeli a gyümölcsöt, akkor sokkal többet fogyaszt belőle.

Intézményi szinten még mivel lehetne rásegíteni az agrárinnovációs folyamat erősödésére? Még vannak-e ki nem használt tartalékok ezen a területen?

Ki nem használt tartalékok nem nagyon vannak, talán a romániai rálátás hiányzik a pályázatokkal kapcsolatban. Nem figyelnek fel annyira az innovatív dolgokra, inkább az ilyen sablonos dolgokat támogatják, mint például a gépvásárlás. De akkor, amikor valaki előáll, hogy ő egy olyan dolgot akar termeszteni, amiről talán az a köztisztviselő, aki azt a pályázatot elbírálja, még talán soha nem is hallott, akkor már nehézségekbe ütközik. A mi intézményünk, kiindulva abból, hogy itt az alapfeltétel az, hogy a gazdának minimum 1 hektárja legyen, nem nagyon érintkezik az emlegetett célcsoporttal. Intézményvezetőként én rengeteg konferenciára, találkozóra járok, és így sok közöm van úgymond a nagyobb és a kisebb gazdákhoz is. Sajnos vannak olyan intézmények, amelyek az új dolgokra kevésbé fogékonyak. Ez velünk is így van. Például ha valaki neki fog energiafűzt termelni, akkor nekünk már feladja a leckét: ezt hová is soroljuk be, ilyen nincs a mi kódjaink között és akkor ki kell találjuk, hogy ez most hová is tartozik, küszködünk vele. Na de mindent meg lehet oldani és különlegesebb növényeket is lehet termeszteni, mint amilyen a kender is.

Ön szerint a térségi médiának (nyomtatott, digitális) lehet szerepe a folyamat erősödésében?

Igen. Szerintem több alkalmat kellene biztosítani ezeknek az embereknek önmaguk és termékük, tevékenységük megmutatására. Fontos, hogy az emberek olvassanak, lássanak erről. Sok fiatal elmegy külföldre, lát sok dolgot, találkozik olyan gazdaságokkal, ahol olyan dolgokat termesztenek, amiket itt nálunk nem. Ha ezek a fiatalok hazajönnek és még itthon is látják, hogy azért itt is vannak egyesek, akik próbálkoznak, akkor lehet, hogy bátrabban belevágnának ők is.

Hogyan látja, milyen tudás szükséges ahhoz, hogy valaki belekezdjen egy ilyen innovatív tevékenységbe? Honnan lehet megszerezni a szükséges tudást?

Autodidakta módon csinálják ezt a legtöbben. Említettem, hogy a legtöbb embernek, legalábbis azok közül, akiket én ismerek, az égvilágon semmi köze nincs a mezőgazdálkodáshoz. Autodidakta módon próbálkoznak egyszer kicsiben, aztán lassan terjeszkednek. Persze, ha emellett még kertészmérnök is az illető, akkor az csakis az előnyére szolgál. Az érdekes az, hogy olyan emberek is belefognak ilyen dolgokba, akiknek az égvilágon semmi közük nincs nem csak a gazdálkodáshoz, hanem a faluhoz sem. Jönnek külföldről, vannak angolok, svédek, németek, idegenek, nem csak Hargita megyében, hanem általában Romániában is. Ezek az emberek eljönnek ide különböző okokból: valakije innen származik, vagy úgy gondolja, hogy a hátralévő nyugdíjas éveit nyugodt körülmények között sze-

retné élni és ilyen meggondolásból sok esetben akkora bizniszt csinál, hogy mindene van, csak épp nyugdíjas nyugodt élete nincs. Azok az emberek, akik egy életen át nagyvárosban éltek, teljes változást akarnak. Sokan menő üzletet csináltak innovációs dolgokból. Nagyon sok külföldi állampolgár van, aki belevágott valamibe, és megint azt az esetet látom, hogy ide kell jöjjön valaki külföldről, hogy megmutassa nekünk, hogy milyen lehetőségeink vannak itt.

Nagyon szépen köszönöm, hogy elmondta véleményét a témával kapcsolatban!

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Máthé Emma
Elnök, Székelyföldi Bio Egyesület

„Az én szemszögemből Székelyföld jövője a biogazdálkodás lesz…”

Megkérlek, hogy foglald össze a fontos információkat a Bio Egyesület létrejöttéről, működéséről és tevékenységeiről!

A Bio Egyesülettel kapcsolatban a kezdetekről mondanék el néhány dolgot. 1940-ben Európa szerte már lehetett hallani ilyen biomozgalomról. Ez a mozgalom inkább Nyugat-Európában indult el és nagyon sok szimpatizánsa volt. Tehát az ott lévő gazdálkodó, szakemberek közül már sokan áttértek biotermesztésre és meglátták a lehetőséget abban, hogy ez lesz a jövő mezőgazdasága. Ez azt jelenti, hogy nem fogják mérgezni a talajt, a környezetet, ami az egészséges táplálkozásnak is az alapja. Ez a mozgalom hovatovább megközelítette Kelet-Európát is, és Magyarországra 1983-ban ért el, ahol megalakult a bio klub olyan alapítótagokkal, mint Sárközi Péter és a többi híres, magyar bio szakember. A bio klub 1987-ben Biokultúra Egyesületté alakult át, amelynek az elnöke Solti Gábor lett, aki 2002-ig vezette az egyesületet. Ezután Czeller Gábor lett az elnök. Az egyesület működésével kapcsolatban még megemlítenék egy pár fontos nevet: Roszík Péter, Márai Géza. Márai Géza tanárúr a Szent István Egyetem Ökológiai Tanszékének volt a vezetője, és ő a nyugdíjba vonulása után is eltökélt képviselője az úgynevezett biomozgalomnak. Időközben 1996-ban szükség volt egy ilyen kontrollcég létrehozására is, ugyanis ahhoz, hogy valaki biotermelő legyen, szükséges egy átállási eljárás és a bejelentkezés egy kontrollcéghez. Ekkor alakult meg a Biokontroll Hungaria ellenőrző cég Roszík Péter vezetésével.

A biokultúra mozgalom ilyen előzményekkel hova tovább átterjedt Erdélyre is. Kolozsváron lelt termőtalajra úgymond, mert ott volt az Agrártudományi Egyetem olyan neves professzorokkal, mint Sebők Péter, Nagy Zoltán. Ők alakították meg a Bioterra Egyesületet Albert Imre vezetésével. Ez az egyesület már egy folyóiratot is adott ki magyar támogatással. Solti Gáborék szinte hetente jöttek át Kolozsvárra és hova tovább terjeszkedtek, majd eljöttek Székelyföldre is, a csángó vidékre. Sőt, ők voltak az elsők, akik elmentek a román vidékre, Tulcea megyébe is

és ott már románul képezték az embereket és terjesztették a biogazdálkodás eszméjét, hogy így mondjam. 2002-ben egyre nagyobb szükségszerűség lett, hogy a román törvényeknek megfelelően is működjön egy elismerő cég. Így jött létre az Ecoinspect Lőrincz Piroska igazgatásával. Tavalyelőttig ő vezette ezt a vállalatot. Általában az erdélyi zónákban ők ismertették el a biotermelőket, a biofarmokat, bionövénytermesztést, bioállattenyésztést, biométhészetet.

Ezután Magyarországon a Biokultúra Egyesületből kivált a Sárközi Péter Alapítvány a Biokultúráért. Ezt az egyesületet Solti Gábot vezeti ma is. A 2011-es év egy mérföldkő volt, ugyanis akkor alakult meg a Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetsége. Ugyanebben az évben alakult meg a Bio Románia, már Romániában is volt egy ilyen összefogó háló, amely egyesítette a biotermelőket és egyesületeket. Székelyföldre Solti Gáborék 1995-ben jöttek először és a Biokultúra Egyesülethez kapcsolódóan alakítottunk egy ilyen székelyföldi csoportot az én vezetésemmel. Ehhez a csoporthoz körülbelül 20 személy csatlakozott, akik még nem voltak biotermelők, hanem inkább bio szimpatizánsok. Aztán apránként érlelődött a dolog, megalakult nálunk is az elismertető cég és megszületett az ötlet, hogy egyesületet kellene létrehozzunk, mert ha egyesületbe tömörítenénk a bio szimpatizánsokat, nagyobb lenne a hatékonyság, jobban hozzá lehetne jutni az információkhoz, tudnánk szervezni konferenciákat. Terveztük, hogy a konferenciákra neves szakembereket és olyan termelőket hívnánk meg, akiknek már van régiségük és eredményeket értek el ezen a területen. Sőt, tudtuk, hogy ha egyesületbe tömörülünk, tapasztalatcseréket is tudunk szervezni, pályázati pénzeket tudunk lehívni és a biotermelőinket vagy a bio szimpatizánsainkat ki tudjuk vinni a Kárpát-medence minden olyan részére, ahol már nagyobb eredmények vannak a biotermesztés terén. Példaként tudnám felhozni Rózsa Pétert, Magyarország legnagyobb biotermesztőjét, akit sikerült meglátogatnunk. Ezt már zárójelben említeném meg utólag.

Tehát 2011-ben megalakítottuk a Székelyföldi Bio Egyesületet négy egyesülettel és három fizikai személlyel. A négy alapító egyesület közé tartozott a Méhész Egyesület, a Juh- és Kecsketenyésztők Egyesülete, a Pro Ozsdola Egyesület és a Székelykonyha Egyesület. Ezeknek az egyesületeknek körülbelül 100-200 tagja van most is. Lényegében ezáltal egy nagyobb tömeget tudtunk megszólítani és el tudtuk juttatni a bio eszmét. Már említettem, hogy ennek az egyesületnek én vagyok az elnöke. Emellett két alelnöke van, Kozma Béla (a Kovászna megyei Agrárkamara volt igazgatója) és Lázár Tibor (a Méhész Egyesület elnöke). Mi nem csak

Hargita megyében gondolkoztunk, hanem a teljes Székelyföldben. Ezért vontunk be Kovászna megyéből is embereket és egyesületeket. Most is van egy olyan távlati elképzelésünk, hogy Maros megyéből is szólítunk meg embereket. A könnyebb működés érdekében az egyesület mellett létrehoztunk egy bio klubot is, amely azt jelenti, hogy azokat a személyeket is össze tudjuk fogni, akik effektíven nem tagjai az egyesületnek, hanem csak szimpatizánsok. A bio klub tagjai közül választjuk ki azokat az embereket, akik már eredményeket értek el és így ki tudjuk vinni tapasztalatcserére. Itt jön képbe a Pro Agricultura Alapítvány, amelynek a keretében akkreditáltattunk biotanfolyamot, ami Európai Uniós diplomát biztosít azoknak a személyeknek, akik elvégzik ezt a másodszintes, 240 elméleti órás tanfolyamot. A bio klub tagjai mind elvégezték ezt a tanfolyamot és így lényegében csatlakoztak a Bio Egyesülethez is.

A Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány amúgy 1991-ben jött létre és felnőttképzéssel, mesterképzéssel, doktori képzéssel foglalkozik és segíti a székely gazdatársadalmat. Eddig öt tanfolyamot akkreditáltattunk. Tehát azok a személyek, akiknek a különféle pályázásokhoz szükségük van ilyen tanfolyamra, nálunk el tudják végezni. Ez a tanfolyam EU-s diplomát biztosít és feljogosítja az egyéneket arra, hogy nemzeti és nemzetközi pályázati pénzeket hívjanak le.

Ehhez kapcsolódóan azt szeretném megkérdezni, hogy te hogyan látod, a Bio Egyesület és a Pro Agricultura Alapítvány működése révén a térségben növekedett-e az érdeklődők száma?

A Bio Egyesület és a Pro Agricultura Alapítvány nagyon jól kiegészítik egymást, mert azok a személyek, akik nem csak szimpatizánsok, egyesületi tagok, hanem pályázni is akarnak, és még többet akarnak megtudni a biotermesztésről, azok el tudják végezni az Alapítványnál az említett tanfolyamot. Ez lényegében egy négyhónapos tanfolyam.

Milyen előnyei vannak annak, hogy egyre több biogazda van a térségünkben?

Az egyik előny az, hogy az egész székelyföldi térség bioterület úgymond. Az emberek nagyon kevés műtrágyát használnak és kialakult egy olyan tudat, hogy inkább környezetbarát gazdálkodást folytatnak, vagy a saját kertjükben egészséges táplálékot állítanak elő. A biogazdálkodás mindenkinek a saját kertjében indul, és miután lát benne megélhetési lehetőséget is, tovább terjeszkedik. Ennek érdekében területeket vásárol, vagy bérel és a farmját el tudja ismertetni biofarmnak, ahol már a támogatások is sokkal nagyobbak. Most már mi is elértük azt, hogy árkülönbségek is vannak a hagyományos és a bio termékek között. Azok számára, akik

hosszútávon gondolkoznak a biogazdálkodásban, már ez az árkülönbség is fontos szempont.

Hogyan látod, milyen intézmények tudnák még támogatni térségi szinten ennek a folyamatnak az erősödését?

Elsősorban a Hargita Megyei Tanács, aki tulajdonképpen már támogatja is ezt a folyamatot. Ezen kívül a Mezőgazdasági Igazgatóság, az APIA.

Milyen tevékenységekkel támogatják ezek az intézmények a folyamatot? Tudnál példát említeni?

Konkrét példa, hogy a megyei tanács szervezte meg a hagyományos termékvásárokat. Én mindig azt szoktam mondani, hogy a hagyományos és a bio termék között csak egy lépés a különbség. Tehát vannak olyan gazdák, akiknek nincs meg az igazolás a termékről, de a vásárlókban már kialakult egy olyan bizalom, hogy tőlük vásárolják meg a piacon a hagyományos terméket. Tehát tudják róluk az emberek, hogy nem használnak műtrágyát, vegyszereket. Kialakul egyfajta bizalom, amiben a hagyományos termékvásároknak szerintem nagy szerepük van. Egy másik példa a konferenciák és tapasztalatcserék szervezése. Ilyenkor tudjuk megmutatni, hogy mi a különbség különféle termékek között, nem csak árban, hanem ízvilágban és mindenben.

Köszönöm szépen ezeket az információkat. Néhány konkrét példára, gazdára gondolva, akiket ismersz a kapcsolatrendszereden keresztül, szerinted a biogazdák tevékenysége miben más, miben érdekes?

Ez jó kérdés, mert a bioegyesület tagjai között is vannak már elismert biotermelők, és a bio klub tagjai között még több. Olyan személyeket ismerek, akik miután elvégezték a Pro Agricultura Alapítványnál a tanfolyamot, azonnal megszerezték a biominősítést és azóta elismert biogazdák. Ilyen például Madarason Fazakas Imre, aki először csak megpróbált a területtel átállni, majd a tejtermeléssel. Ő többször részt vett ilyen általunk szervezett tapasztalatcserén és konferencián, és egy adott pillanatban ő saját maga döntött úgy, hogy az egész gazdaságát átállítja biotermelésre. Így ő állítja elő a biotrágyát, amit a kaszálókra szór, valamint a takarmányt is az állatok számára. Ezáltal az állatok húsa is bio. Van még sok szabály, amit a 34/2000-es törvény előír ezen a területen. Például nem szabad az állatoknak antibiotikumot adni és be kell tartani azt a négyzetmétert, amelyen az állatok jól érzik magukat. Fazakas Imréék ezeknek a szabályozásoknak fokozatosan

megfeleltek és most már pályázatból feldolgozzák a tejet, úgyhogy ha minden jól megy, ősszel előállítják a biosajtot is.

Egy másik jó példát jelentenek Lajos Ferencék, akik a méhészetet állították bio méhészetté és azóta részt vesznek minden Kárpát-medencei vásáron és biomézként árulják a terméküket. Vannak még olyanok, akik a gyógynövény termesztés terén is labdába rúgtak úgymond, akik lényegében a szabad flórából gyűjtik a növényeket. Most pedig azon dolgoznak, hogy a gyógynövényeket is biová lehessen minősíteni, mert bár nem használnak műtrágyát és semmilyen vegyszert, amíg nincs meg az elismerésük arról, hogy az a terület, ahonnan gyűjtik a növényt bio, addig sajnos nem ismerik el a terméket sem. De van már olyan, akinek ez sikerült. Például Szentábrahámon Csíki Emese. Az említett példákon kívül van még sok olyan szimpatizáns, akik most próbálgatják, hogy mit is jelent biotermelőnek lenni és bioként adni el a terméket.

Tudjuk, hogy nem egyszerű ezeknek a vállalkozásoknak a működtetése. Mi az, ami mégis motiválja az embereket? Lehet beszélni itt egy általános tendenciáról, vagy nagyon egyediek a motivációk?

Ez a motiváció érdekes módon sokaknál abban mutatkozik meg, hogy a család számára akarják megtermelni a biot. Ezeknek az embereknek elsősorban az a fontos, hogy a család asztalára egészséges termék kerüljön és a gyerekeiket is ebben a szellemben próbálják nevelni. Egy másik motiváció a pénz. Látják a gazdák, hogy a támogatás is sokkal több, illetve az árrés is a hagyományos és a biotermék között. Már a nagy üzletláncok polcain is megjelentek a biotermékek és van egy olyan tendencia, hogy lehet helyi terméket árusítani. Mondjuk ez a politikumtól és a megyei tanácstól is nagymértékben függ. Remélem, hogy ez is ki fog alakulni és ha van a termékeknek piaca, már nagyon megéri ezzel foglalkozni. Különben Európa szerte minden bioterméknek van piaca, nincs olyan probléma, mint például itt a burgonyánál, hogy a gazdák pincéjében marad. Hátha sikerül valami megoldást erre is találni.

Általában ezek a vállalkozók kikkel működnek együtt a tevékenységük során?

Általában ezek a vállalkozások mind családi vállalkozások szintjén indulnak. Itt Székelyföldön még nem ismerek olyant, hogy több vállalkozás közösen fogott volna neki egy tevékenységnek. Tehát ezek mind ilyen kisvállalkozások, vagy családi vállalkozások, ahol a család próbál megoldani minden feladatot. Aztán esetleg ahol nem elég a család, biztos foglalkoztatnak munkásokat is, főleg szezonban.

Állandóan foglalkoztatott munkást nem nagyon ismerek. Ahhoz nagyobb terület, több állat szükséges.

Szerinted ezeket a vállalkozókat a környezetük hogyan értékeli, milyennek látja?

Volt egy idő, amikor furcsábban tekintettek rájuk, de én most úgy érzékelem, hogy már elismerik, sőt ezek az emberek példaértékűek lettek a környezetük számára. De volt egy idő, amikor kigúnyolták őket és azt mondták, hogy ők éjjel vegyszereznek, vagy nem igaz, hogy vegyszer nélkül lehet gazdálkodni. A szocialista társadalom bebizonyította, hogy milyen sok vegyszert lehetett használni egy bizonyos mennyiség eléréséhez. Az emberek nagy része ezért nem nagyon hitt a biogazdálkodásban, de a példák azt igazolják, hogy most már egyre többen próbálnak erre átállni. Sokan jönnek hozzám is kérdésekkel, telefonon is felkeresnek, úgyhogy egyfajta szaktanácsadó is vagyok ezen a területen. Szívesen segítek, mert nincs ahonnan tudják az emberek, hogy ahhoz hogy átálljanak mit kell tenni. Az első lépések közé tartozik, hogy a Mezőgazdasági Igazgatósághoz be kell jelentkezni, majd egy ellenőrző céghez és meg kell csinálni a vetésforgót, ami kicsit idegen azoknak, akik nem ebben dolgoztak.

Akkor ezek a vállalkozók inkább személyes csatornákon szerzik meg a különféle ismereteket, információkat?

Személyes csatornákon keresztül, valamint az elektronikus és nyomtatott sajtóból. Minden lehetséges csatornát figyelembe vesznek. Sokan internetről tájékozódnak és néznek utána a dolgoknak, majd rákérdeznek.

Szerinted a biogazdák számára fontos, hogy a környezetük elismerje, amit csinálnak? Tesznek az elismerésért valamit, vagy megvárják, hogy legyen eredménye a pozitív példának?

Szerintem elsődleges szempont számukra, hogy jól érezzék magukat a környezetükben. Ezután szempont még, hogy a környezet lássa, hogy jó példát mutatnak, és ezzel próbálják elismertetni magukat. Említettem, hogy volt olyan időszak, amikor a környezet görbén nézett rájuk, mert nem hitték, hogy lehet vegyszerek nélkül gazdálkodni. De az elsődleges szempont, amint már mondtam, az volt, hogy ő meg a család jól érezze magát, az asztalra egészséges termék kerüljön, s akkor ezután próbálja kivinni a kapun kívülre is ezt a felfogást. Ezek a gazdák szívesen jönnek például előadást tartani, vagy az alapítvány keretén belül szervezett gazdatalálkozókra. Három helyen is szerveztem ilyen gazdatalálkozót és szívesen jöttek, elmondták a saját példájukat, hogy mikor kezdték, milyen elképze-

léseik voltak, mik változtak azután. Megfigyeltem, hogy általában mindenik gazdának pozitív a szemlélete és nyitottak az új tudásra.

Általában milyen perspektívákban gondolkoznak a vállalkozás fejlesztése érdekében?

Érdekli őket minden, ami új. Például részt vesznek a felkészítőkön, vagy minden tapasztalatcserén, amiről értesülnek. Az Alapítványnál is indítunk mesteri képzéseket most úgy néz ki az ökogazdálkodás terén is. Már arra is vannak jelentkezők. Itt bizonyos feltételeknek meg kell felelni. Például kell főiskolai végzettség. A felnőttképzésnél nincsenek ilyen feltételek. A biotanfolyamra való jelentkezéshez elegendő a nyolc osztály végzettség. De már magasabb szinten is vannak érdeklődők, ahogy látom, akik tovább szeretnék fejleszteni a tudásukat.

Mennyire fontos a térség számára, hogy új trendeket kövessen a mezőgazdaságban, mint amilyen például a biogazdálkodás?

Az én szemszögemből Székelyföld jövője a biogazdálkodás lesz azért is, mert itt nincsenek nagy parcellák. Annak idején is ipari termelésről csak pár falu esetében beszélhettünk. Miután az emberek nadrágszíj parcellákban kapták vissza a területeiket, az ipari termeléstől még inkább eltávolodtunk. A nadrágszíj parcellákat is szétosztották az emberek a családtagok között. Nálunk nem volt ilyen törvény, hogy csak az idősebb testvér örökölheti a földet azért, hogy ne szabdalják fel a területeket. Mivel itt ilyen kisparcellák vannak, ezeken nagyobb üzemű gazdálkodást lehetetlen megvalósítani. Ebből a szempontból én optimista vagyok, és úgy gondolom, hogy Székelyföld jövője a biogazdálkodás lesz.

Van még esetleg olyan gondolat, ami megfogalmazódott benned a téma kapcsán, de nem tértünk ki rá?

Én azt hiszem, hogy minden témát érintettünk, amit lehet. Pillanatnyilag nem tudok olyant mondani, amire nem tértünk ki.

Köszönöm a beszélgetést!

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

János Zsuzsanna
Elnök, Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

„A támogatás, a szakmai segítség sokféle kell legyen…”

Hogyan alakult ki az Alapítvány agrárinnovációs szerepvállalása?

A csíkszeredai Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány tevékenysége ma már több mint negyedszázados. Ennyi ideje van jelen aktívan a térségben. Feladatköre sokrétű, a felsőfokú képzéstől a szakmai fórumok szervezéséig, a tehetséggondozástól a kutatási programokig széles skálán vállal szakmai szerepet, és ebben kulcsfontosságú szerepet kap a székelyföldi térség agrárinnovációs folyamatainak közvetlen vagy közvetett módon való támogatása. Ez természetesen nem véletlen, a PAHRU a gödöllői Szent István Egyetem székelyföldi képzési-szakmai bázisaként kezdte működését az 1990-es évek elején, és ez a feladatvállalása mind a mai napig meghatározó. Az Egyetemmel való kapcsolat nemcsak azért fontos, mert mesteri szakok működnek itt Csíkszeredában. Tulajdonképpen az Alapítvány minden programjában valamilyen módon szerepet vállal az Egyetem, így azokban a programokban is, amelyek a térségi agrárinnovációhoz kapcsolódnak. Az agrárinnovációs témákkal való rendszeres foglakozás 2011 után indult, ekkor dolgozta ki a PAHRU az „Agrárinnovációs Centrum” koncepciót és programot. Ennek lényege az, hogy az ilyen jellegű tevékenységek átgondolt, rendszerszerű egységet képeznek, egymást erősítik és folyamatosan működnek. Mindez, ami már 2011 előtt is ilyen jellegű szakmai munka volt az kibővült, célirányosabbá vált. Ez a változás azzal is kapcsolatban van, hogy az egyetemek szerepvállalása kibővült, és ezt követnie kell az olyan kihelyezett képzési helyeknek is, mint amilyen a mi Alapítványunk. A bővülés azzal kapcsolatos, hogy az egyetemek és a képzési helyek munkájában oktatás és a kutatás mellett egy további feladat is fontossá válik. Ezt a szakirodalom „harmadik szerepnek” nevezi, és ez nem egyéb, mint a regionális, térségi fejlesztésben való szerepvállalás. A képzési hely szerepet kell vállaljon annak a régiónak a fejlesztésében ahol működik. A Székelyföld esetében az agrárium

fontos gazdasági ágazat, sok embert foglalkoztat vagy köt le valamilyen formában, ezen a téren sok olyan helyi érték, adottság van, amit innovációs megoldásokkal fel lehetne fejleszteni. Azt lehetne mondani, hogy magától adódott az agrárinnováció témájával való foglalkozás. Ezt támogatta a kezdetektől az egyetemi háttér, és ez a téma került előtérbe, mint térségi fejlesztési igény,lehetőség.

Miként lehetne körülírni a Centrum tevékenységét?

A Centrum tulajdonképpen egy tevékenységi keret, amelyben az egyes programok az agrárinnovációhoz kapcsolódnak, külön-külön futnak, de ugyanakkor erősítik egymást.

A Centrum megalakulása előtt a Székelyföldön nem volt olyan intézmény, amelynek tevékenysége az agrárinnováció ilyen sok területére kiterjed volna. A teljesség igénye nélkül említem a fontosabbakat. Magyarországi és székelyföldi gazdálkodók, gazdaszervezetek, oktatási intézmények, szakpolitikusok részvételével rendszeresen szervezünk regionális agrárinnovációs fórumokat. A tudástranszfer olyan formái mellett, mint az egyetemi oktatás, alkalmi előadások és bemutatók szervezése fontos feladatnak tartjuk a magyarországi agrárszaklapokból rendszeres térségi terjesztését. Több olyan akkreditált felnőttképzési programot szerveztünk (például: „Agroturisztikai dolgozó”, „Ökogazda”), amelyek célirányosan az innovatív gazdálkodást ösztönzik és támogatják. Elindítottuk és több alkalommal megszerveztük a „Vendégségben a magyar gazda” témájú programot. A program keretében magyarországi szakemberek látogatják meg a székelyföldi gazdálkodókat és szaktanácsadással segítik tevékenységüket. Mivel a mesterképzés hallgatói közül többen gyakorló gazdák, így ez a program számukra is igen hasznosnak bizonyult. Munkacsoportok formájában (tej-és húsmarha, juh-és kecsketartó, növénytermesztő stb.) több alkalommal szerveztünk erdélyi gazdálkodók számára magyarországi tapasztalatcsere programokat. A Vidékfejlesztési agrármérnök mesterképzési programunk már több éve sikeresen működik, egyedi képzési kínálatot jelent a térség számára.

Térségi vidékfejlesztési verseny révén vontuk be a felsőoktatásban résztvevő tehetséges hallgatókat a térségfejlesztési szakmai munkába. A műhelymunka és a terepmunka keretében résztvevők gyakorlati feladata az volt, hogy terepmunka keretében endogén adottságokra, helyi értékekre és erőforrásokra alapozó innovatív fejlesztési programokat dolgozzanak ki rurális települések számára. Jelen vagyunk a digitális térben is, a PAHRU saját honlapot működtet, amelyen hírek formájában rendszeresen közzétesszük a szakmai eseményekkel, képzési progra-

mokkal kapcsolatosa aktuális információkat. Ehhez Facebook profil kapcsolódik, amely révén a térségi szereplőket tájékoztatjuk a magyarországi szakmai, szakpolitikai eseményekről, és reflektálunk a térség agrárinnovációs eseményeire. Intézményünk 2018 elejétől térségi agrárinnovációs tárgyú elektronikus hírlevelet is szerkeszt.

A kutatás terén kiemelhetem azt, hogy Alapítványunk indította azt a szakmai programot, amely felhívta a figyelmet az innovatív módon gazdálkodók csoportjára, az ebben a csoportban rejlő térségi fejlesztési lehetőségekre. Alapítványunk alapította és működteti a Pro Scientia Ruralis tudományos on-line folyóiratot. A térségi agrárinnovációs folyamatok elemzésével kapcsolatos anyagok külön sorozatban jelentek meg.

Legújabb fejlesztésünk egy tangazdaság/tanműhely kialakítása, amely termelési és feldolgozási technológiák egész sorozatának a megismerését, gyakorlati kipróbálását teszi lehetővé. Azt gondolom, hogy oktatási programjaink gyakorlati tartalmát ez a tanműhely nagyon lényeges mértékben fogja erősíteni.

Hogyan lehetne ezeknek a tevékenységeknek a szerepét a térségi agrárinnovációs folyamat szempontjából megfogalmazni?

Az Alapítvány számára minden agrárkezdeményezés, minden érdeklődő termelő fontos, nem csupán azok, akik kifejezetten innovatív megoldásokkal foglalkoznak. Az innovatív agrárszereplőkre való figyelés azonban kiemelt program. Ez azért is így van, mert az Alapítvány keretében zajló kutatási program hívta fel a figyelmet ennek az innovatív csoportnak a létére és fontosságára. Ha erről a csoportról beszélünk, akkor azt lehet mondani, hogy az Alapítvány programjai háromféleképpen segítik ezt az innovatív réteget. Egyrészt azzal, hogy az oktatási programok, a tudástranszfer, a tapasztalatcserék révén arra törekszünk, hogy gyarapodjon az innovatív agrárvállalkozók száma. Ennek az innovatív csoportnak akkor lehet nagyobb térségi hatása, ha egyre többen vannak. A segítség második formáját az jelenti, hogy akik már innovatív gazdálkodók, azokat további szakmai információkkal, tapasztalatcsere programokkal segítjük. De fontos támogatásnak tartom azt is, hogy erre az innovatív csoportra szakmai fórumok, nyilvános tematizációk, kiadványok révén felhívjuk a figyelmet. A támogatás, a szakmai segítség sokféle kell legyen, mert az innovatív gazdálkodók is sokfélék. És legyen rendszeres, következetes is, mert az egész folyamat még tulajdonképpen az elején tart.

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Máthé György
Szakfelügyelő, Hargita Megyei Mezőgazdasági Vezérigazgatóság

„Most már minden községben van pár innovatív termelő …”

Megkérem szépen, hogy röviden mutatkozzon be!

Máthé György vagyok, agrárvégzettségem van és mondhatom, hogy a jelenlegi agrártársadalomnak az egyik legöregebb képviselője vagyok. Nemsokára nyugdíjas leszek. 1979-ben végeztem Kolozsváron az agrármérnöki szakot és az óta Hargita megyében tevékenykedek. 10 évet, 1979 és 1990 között konkrétan a termelésben dolgoztam, egy TÉESZ-nek voltam a főmérnöke. 1990-től a Mezőgazdasági Igazgatóság keretében tevékenykedtem 15 évet: osztályvezető voltam a humánerőforrások terén. 2005-től pedig a Mezőgazdasági Felügyelet vezetésével vagyok megbízva. Mondhatom azt, hogy ismerem a megye mezőgazdasági múltját, jelenét és van rálátásom a jövőre is.

Mi a véleménye a térség agrárinnovációs folyamatáról? Mennyire tartja fontosnak a térség számára az újszerű agrárvállalkozásokat?

Hargita megye adottságainak kihasználása a mezőgazdaság területén egy nagyon fontos dolog, mivel ez a megye egy sajátos helyzetben van ország szinten. Például ez a legtöbb erdős és legelős területtel rendelkező megye és én itt látok kitörési lehetőséget a mezőgazdaságban. Ezeknek a területeknek a kihasználásával nyilván nem tudjuk felvenni a versenyt a nagyüzemű mezőgazdaságot folytató megyékkel, mint amilyenek például a Bărăgan térségében lévő megyék, vagy Temes megye. Ott láthatjuk, hogy létrejöttek olyan vállalkozások, ahol 1000, meg 10.000 hektárokon egy-egy csoport tevékenykedik. Nálunk Hargita megyében erre kevés a lehetőség. Habár vannak ilyen társulásaink, főként az alcsíki és a gyergyói zónában, nem lehet azt mondani, hogy ez a meghatározó az itteni mezőgazdaságban. Hargita megye mezőgazdaságát a kisebb vállalkozások és főleg a meglévő hagyományos termékeknek az újraélesztése, a meglévő természeti adottságoknak a kihasználása jellemzi. Itt beszélhetünk az állattenyésztésről, a sajttermelésről, a spontán flórából begyűjtött gyógynövények, erdei gyümölcsök felhasználásáról, értékesí-

téséről és így tovább. Egy másik fontos dolog a burgonyatermesztés, amelyben szintén Hargita megye az elsők között van országos szinten. Az adottságok felhasználása és a hagyományok újjáélesztése egy kitörési lehetőség a nem nagy gazdálkodóknak, akik családi vállalkozást működtetnek vagy szeretnének működtetni. Ezek a vállalkozások között már olyanok is vannak, akik piacra is termelnek, de nem 1000 hektárokon és nem 1000, meg 100.000 tonnákban. Én ebben látok egy kitörési lehetőséget és ennek már elindult a csírája az elmúlt 30 évben. Beszélhetünk itt a hagyományos termékekről, mint például a Székely termék. Tehát az ilyen újszerű kezdeményezések már elindultak és úgy néz ki, hogy a folyamat fog fokozódni és egyre több olyan vállalkozó és gazdálkodó személy van, aki ebben lát lehetőséget. Példákat név szerint nem mondok, de többen vannak, most már több százan és minden hónapban megrendezik a hagyományos Székely Termék Vásárt. Ez egy nagyon jó dolog, mert újraélesztettük a hagyományos termékeinket. Itt lehet beszélni például a tejtermékekről, hústermékekről, lekvárokról, szörpökről, üdítőkről. Főként a sajttermékeknél nagyon látványos innováció az egykori juhsajthoz, tehénsajthoz és ordához képest most olyan székelyföldi és Hargita megyei termékeink vannak, mint a hagymás, köménymagos, zsázsás sajtok. Ezeket keresik az emberek és szívesen meg is vásárolják.

A másik fontos dolog a bio. Erre a területre kissé nagyobb a rálátásom, mert szolgálati feladatom szerint ellenőriznem kell a biotermelőket és elmondhatom, hogy Hargita megyében az elmúlt 15 évben igenis megnövekedett a biotermékek mennyisége. Ez a tejtermelésben, méztermelésben nagyon fontos. Nem tudom megmondani, hogy most szám szerint hány termelő van. Még nincs meg az idei összesítés. Tavaly több mint 200 biotermelő volt, akiknek nagy része méhész vagy tejtermelő. Már vannak olyan tejtermelőink, akik 70-80 fejőstehén állománnyal rendelkeznek és olyan biotejet állítanak elő, amit olyan nagy felvásárlók keresnek, mint a Napolact. Ez a termék szerencsére visszaköszön még a nagy üzletláncokban is. Biztos vagyok, hogy Hargita megye nagy jövő előtt áll a biotermelésben, mert meg vannak a természeti adottságai. Nem akarok belemenni abba, hogy mi a bio, de a természeti adottságaink szerint mondhatjuk, hogy a kistermelők 90%-a majdnem bio módon termel. Én azt szoktam mondani, hogy a gyermek akkor van megszületve, amikor anyakönyvezték. Tehát a bioban is az bio Isten és a törvény előtt, amiről papír van. De a valóságban sokkal több biotermelő van, csak nagyon sokan nem vállalják, mert ez egy olyan folyamat, ami sok papírmunkával jár. De eljön az az idő, amikor egyre többen fogják látni, hogy megéri bioban gondolkozni és

elvégezni a papírmunkát. Például anyagi szempontból míg az egy liter normál tejet 70-80 baniért tudja eladni a termelő, addig a biotejet 1,80, 2 és akár 2,10 lejért is. Tehát azt lehet mondani, hogy dupla árért már megéri. És ilyen termelőnk most közel 200 van és érdekes módon a megye felső sarkában. Bélbor, Tölgyes, Maroshévíz környékén van a legtöbb bio tejtermelő, bár kevés tehénnel. Nagytermelők is vannak a megyében, csak kevesebben.

Hogyan látja, ezeknek az innovatív vállalkozásoknak mekkora az ismertsége? A környezet hogyan tekint rájuk?

Most már minden községben van pár innovatív termelő, gazda, akiket a gazdatársadalom vagy a közösség azért nagyon jó szemmel néz. Mondani lehet, hogy félszemmel lesik, hogy a gazda mit csinál és megpróbálják tulajdonképpen ők is azt a dolgot megcsinálni. Vagy sikerül, vagy nem, de egy biztos: az ilyen innovatív gazdálkodóknak fontos szerepük van abban, hogy a gazdálkodás elmenjen egy olyan irányba, hogy kifizetődő, megélhetést biztosító legyen. Ez nagyon fontos, mert amint az elején is mondtam, nálunk nincsenek ilyen nagy mamutvállalkozások, amelyek több ezer hektáron termelnek. A lényeg az, hogy itt ez hagyomány volt és továbbra is az lesz, hogy kis gazdaságokban próbálnak az emberek gazdálkodni és ezáltal megélhetést biztosítani a családnak. Sok olyan gazdálkodó család van, akik nem azt mondom, hogy most Rolls-Royce-szal járnak, de biztosan anyagi gondok nélkül élnek. Persze mögötte nagyon sok munka és szorgalom van. A másik fontos dolog az, hogy ma már nem lehet úgy gazdálkodni, ahogy ezelőtt 50-60 évvel. Most az akarat és a szorgalom kötelező módon a tudással kell társuljon, főleg piacra termelés esetén. Erre példaként lehet felhozni, hogy a rendszerváltás után mindenki gazdálkodni akart, mindenkinek föld kellett és az akkori gazdálkodók azt hitték, hogy úgy lehet folytatni mindent, ahogy az 1960-as években, a TÉESZ-ek megalakulásakor gazdálkodtak. Szántottak ökörrel, szántottak tehenekkel és lassan az élet bebizonyította, hogy a szorgalom nem elegendő tudás nélkül. Ma már Székelyföldön is körvonalazódik, hogy ki az, aki egy faluban a mezőgazdálkodásból akar megélni. Aki nem akar, vagy nem tud ezzel foglalkozni, az már eladta vagy bérbe adta a területét és ez a folyamat még erősödni fog. Persze nem tudjuk mi azt megcsinálni, mint ami nyugaton van, hogy a lakosság 4%-a látja el élelmiszerrel a többi 96%-ot. Itt a domborzati adottságok nem megfelelők ehhez, de kisebb gazdaságokban egy 3-4 hektáros területen például már lehet dolgozni. Persze nem búzáról és burgonyáról van szó. Vannak már olyan kezdeményezések, mint például az áfonyaültetés 2-3 hektáron. Egy ilyen vállalko-

zásból egy család sok munkával már tudja biztosítani a megélhetését. Beszélhetünk áfonyáról, málnáról, homoktövisről, amelyek újak ebben a térségben. Ezelőtt 50 évvel, ha 100 embert megkérdeztek volna, hogy mi az a homoktövis, 99 azt mondta volna, hogy nem tudom. Most pedig ezt is termesztik és ez az egyik legjövedelmezőbb növény. Tehát bejött a tudás, bejött az újítás és ezt kell folytatni. A másik dolog, ami már tőlünk független, a klímaváltozás. Ez sajnos nálunk is nagyon érezteti a hatását. Emiatt már nem szabad csak azon gondolkodni, hogy pityóka, pityóka, pityóka. A klímaváltozás miatt olyan más növényeket is meg lehet termelni nálunk, amelyeket ezelőtt 50 évvel esélytelen lett volna. Erre élő példa a paradicsom. Én nem csíki születésű vagyok, Székelykeresztúr mellett születtem és ott akkor is volt paradicsom. Mikor idejöttem, megpróbáltam paradicsomot termelni. Nem lett! Most pedig ritka az a ház mellett lévő zöldséges kert, ahol ne lenne egy pár tő paradicsom. Nekem van egy gyümölcsös kertem, ahol megérik a szőlő, a barack. Persze nem fogok az alföldiekkel versenyezni, de megterem. Tehát itt is egy szemléletváltás szükséges. A klímaváltozás kapcsán oda kerültünk, hogy gondolnunk kell a szárazságra. Ezelőtt 50 évvel mindenki azért sírt, hogy egyfolytában esik az eső és ezért nem lehet szénát csinálni, nem lehet kapálni, nem lehet aratni. Ehhez képest az elmúlt 5-10 évben sajnos már 3 év is olyan volt, hogy igenis, kimondottan szárazság volt a csíki zónában is. Most már az öntözésen is kell gondolkozni. Ez régebb nem volt, most ez is aktuális lett.

Említette a beszélgetés elején, hogy az innovatív vállalkozásokat az emberek a szemük sarkából figyelik. Ennek kapcsán felmerül, hogy az innovatív vállalkozók példaértékűek a térségben. Az Ön meglátása szerint ők tisztában vannak ezzel a példaértékükkel? Törekednek-e arra, hogy a környezetük elismerje őket?

Van ilyen is, olyan is. Én ismerek olyant, aki magának termel, és ahogy szokták mondani, nem néz se jobbra, se balra, hanem halad előre. De szerencsére vannak olyanok is, akik téli időszakban továbbképzéseken, tanfolyamokon vesznek részt. Előadóként én is részt veszek a gyümölcstermesztésben ilyen felnőttoktatásban és úgy látom, hogy ezek az ügyeskedők között sok olyan van, aki szívesen elmondja a tapasztalatát és az a többieknek példaértékű lehet. Az ilyen személyeknek van húzó erejük. Azok, akik megye szinten gazdálkodni akarnak, s tovább akarnak lépni, ezekre az emberekre felnéznek.

Ön bizonyára sok gazdálkodó tapasztalatát ismeri. Általában milyen nehézségekkel állnak szemben? Vannak térségi akadályozó tényezők a vállalkozások működésében?

Ebben az egyik legnagyobb akadály az, hogy sajnos, akik ezzel foglalkoznak, nem rendelkeznek megfelelő szakmai felkészültséggel, iskolázottsággal. Számunkra nagy nehézséget okoz például a papírmunka. A vállalkozások működtetéséhez papírmunka szükséges: el kell vinni, el kell adni, el kell menni az Állategészségügyhöz, ki kell váltani egy igazolást stb. Vannak akik ezt nem szeretik és nem is tudják hová kell fordulni, pedig sokszor elmondják ilyen továbbképzőkön, de van aki fogékony erre és van aki nem. A másik dolog az (és ez a biotermelésre is érvényes), hogy ha valaki bele akar fogni egy ilyen innovatív vállalkozásnak a létrehozásába, egyszer a fejében kell rendet tenni. Az ilyen személyek el kell döntsék, hogy ők nem úgy akarnak gazdálkodni, mint Juliska néni a szomszédban, hogy reggel 6 órakor felkel, veszi a kapát és így tovább, hanem valami mást akarnak, egy újabbat, egy másabbat. Ezt egyszer fejben kell eldönteni és azután lehet menni és meg tanulni, vagy ellesni a különféle technikákat.

Térségi intézmények szintjén van még olyan dolog, amivel lehetne segíteni ezt a folyamatot?

Igen, konkrétan a mi intézményünknek is, a Mezőgazdasági Igazgatóságnak van egy konzultációs osztálya, ahol kötelező módon minden évben szerveznek tanfolyamokat. Kétféle tanfolyam van. Az APIA által biztosított támogatások például bizonyos tanfolyamok elvégzéséhez vannak kötve. Ezeket a tanfolyamokat a konzultációs osztály általában a tél folyamán szervezi meg, mert a gazdák akkor szabadabbak. Nagyon sok a jelentkező. A másik típusú tanfolyam is különféle pályázati lehetőségek kihasználásához szükséges. Ezeken kívül szerveznek a gazdatársadalom igényeinek megfelelő tanfolyamokat is: ilyenek például a biotanfolyamok, tejfeldolgozó tanfolyamok, gyümölcs feldolgozási tanfolyamok, gyümölcstermesztési tanfolyamok és így tovább. Ezeket a tanfolyamokat megfelelő számú jelentkezés esetén indítják, de minden évben több száz személy vesz részt ilyen tanfolyamokon. Más intézmények is vannak, amelyek szerveznek tanfolyamokat. Konkrétan a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány. Vannak még uniós pályázati pénzeket lehívó cégek is, akik szintén tartanak mezőgazdasággal kapcsolatos felkészítőket.

Ön szerint a társadalmi nyilvánosságnak mi a szerepe ebben a folyamatban?

A sajtónak, a médiának (akár nyomtatott, akár digitális formában) nagyon fontos szerepe van az innovatív gazdák bemutatásával kapcsolatban. A pontos hatást nem lehet mérni, de biztos, hogy van, mert lehet, hogy valaki csak egy újságcikkből

értesül újszerű gazdálkodási formákról, amelyeket ő is kipróbálhatna, mert van területe.

Sok olyan innovatív gazdálkodó van, akinek nincs agrárvégzettsége sem, hanem ő valahol meglátta a példát. Ebben nagyon fontos szerepük volt és van az olyan intézményeknek, mint a gyergyói Caritas, amely fiatalokat küldött ki külföldre. Ezek a fiatalok elmentek és effektív egy farmon dolgoztak, megtanulták a csínyját az ottani gazdálkodásnak, hazajöttek, gépeket hoztak ide és vállalkozásokat indítottak. Sok ilyen vállalkozót ismerek, akik megjárták ezt az utat. Ezen kívül persze vannak, akik a sajtóból értesültek és bár agrárvégzettséggel nem rendelkeznek, egy tanfolyam elvégzésével már tudnak pályázni különféle fejlesztésekre.

Hogyan látja Ön ezeknek a kezdeményezéseknek a jövőjét a térségben?

Az én véleményem szerint ez a folyamat fog erősödni és kell, hogy erősödjön, mert ez jelenti Hargita megye mezőgazdaságának a húzó erejét. Ismét mondom, hogy nálunk nem lesznek 10.000 hektáros búzaterületek. Fontos, hogy az ilyen kis kezdeményezéseknek megkeressük a kiskaput a piacon, mert a természeti adottságok megvannak hozzá. Emellett megvan a föld is hozzá és a tudást pedig meg lehet szerezni. Szerintem Hargita megyének az ilyen típusú gazdálkodás lesz az elkövetkezőkben a húzó ereje.

Köszönöm szépen a beszélgetést!

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Kurkó Ernő
Szakfelügyelő, Hargita Megyei Mezőgazdasági Vezérigazgatóság

„Fontos, hogy az emberek megfelelő időben jussanak hozzá az információkhoz…”

Mi a véleménye a térség agrárinnovációs folyamatáról?

Az agrárinnovációs kezdeményezéseknek pozitív szerepe lesz a megyében, legalábbis szerintem, az alapján, amit szűk körben látok. Domokosi születésű vagyok és én is valamikor végig jártam egy utat. Annak idején 1991-ben kimentem Magyarországra egyetemre és az ott tanultakat megpróbáltam hazahozni és átadni az itteni embereknek. A térségben sok pozitív példa van innovatív agrárkezdeményezésre. Domokoson például van egy fekete ribizlis feldolgozó. Márton Istvánnal többször átbeszéltük, hogy milyen lenne egy mobil gyümölcsfeldolgozó, az is összejött. Antal Istvánnál pedig ott van a fekete ribizlis. Ő fel is dolgozza a ribizlit. Bio tanúsítvánnyal nem rendelkezik, de már ott tart, hogy házi jellegű szörpöket, meg üdítőket készít. Egy másik példa a pisztrángos tó, amit Szabó Zsolt létesített szintén Domokoson. Ezen a településen a rendszerváltás előtt volt egy 110 hektáros gyümölcsös, ahol én annak idején technikus voltam Máthé György és Máthé Emma mellett. Ezt a gyümölcsöst felszámolták, de megpróbáltam a helyi gazdákat rávezetni arra, hogy létesítsenek farmokat és hasznosítsák gazdaságosan azokat a területeteket. Ott is létrejött két tehénfarm, minimum 30 darab tehénnel. Még megemlíteném Gál Leventét, aki juhokkal foglalkozik. Mindenesetre az említett gazdáknak bejött a számításuk, mert folyamatosan terjeszkednek. Épp nemrég voltam ott és láttam, hogy az egyik farmer az istállóját még bővítette, ami azt jelenti, hogy próbálja szaporítani az állatlétszámot. Tehát valószínű megéri ezzel foglalkozni, profitot termelni.

A Mezőgazdasági Igazgatóság részéről volt egy olyan kezdeményezés, amelynek a keretén belül az egyik kollégával kimentünk Domokosra és tartottunk egy szakmai megbeszélést arról, hogy mennyivel jobb lenne a gazdák számára az, ha nem mindenki külön próbálna pályázni, vagy a tejet értékesíteni, hanem társulnának. A gyűlés után beszéltem az egyik társaság vezetőjével és ő mondta el, hogy

a mi kezdeményezésünk után elindult egy olyan folyamat, amelyben pályáztak közös tejbegyűjtő központ létrehozására, amelyhez kapcsolódik borjaztató is. Tehát a gazdák pozitívan értékelik a szakmai segítséget.

Ha visszagondolok a saját pályafutásomra, miután elvégeztem az egyetemet, Magyarországon kezdtem dolgozni vadgazdálkodás és vadászat területen. Csigagyűjtéssel, vadhús begyűjtéssel foglalkoztam. Ezután kihelyeztek Romániába ügyvezető igazgatónak és innen is exportáltam a vadhúst. Szóval átlátom ezeket a dolgokat. A Mezőgazdasági Igazgatóságnál egy éve dolgozom és minden erőmmel próbálok arra összpontosítani, hogy a Felcsíki térséget informáljam, amiben csak lehet. Ez azért fontos, mert az embereknek leginkább az információ hiányzik. A tavaly az APIA-nál dolgoztam és az ellenőrzések során legtöbbször azzal szembesültem, hogy az embereknek nincs információjuk, nem tudnak olyan dolgokat, amelyeket ők, mint farmerek, már rég kellene tudjanak. Az egy dolog, hogy ők támogatást kapnak az APIA részéről, de sokszor nem tudják például, hogy nekik melyek a kötelezettségeik. A helyi önkormányzatok mezőgazdasági referensei fel kellene világosítsák a gazdákat annak érdekében, hogy ne csak azzal legyenek tisztában, hogy pénzt kapnak azért a területért, vagy a szarvasmarha után, hanem azzal is, hogy ők mit vállalnak. Mert nagyot fog csalódni a gazda, amikor szembesül azzal, hogy ellenőrzéskor valami nem felel meg a követelményeknek és emiatt nem fog pénzt kapni.

Egy másik dolgot említenék, szintén domokosi példa: Karda Róbert polgármester kezdeményezésére elindult egy kendertermesztési és kenderfeldolgozási folyamat. Magyarországi példa alapján a kendert téglának dolgoznák fel. Az idén hozták létre az első kenderültetvényt egy 60 áras területen. Ha minden az elvárásoknak megfelelően alakul, akkor valószínű, hogy a kendermagot ki fogják préselni és több helyen megpróbálnak kendert termeszteni és egy kisebb feldolgozó üzemet létrehozni. Erről azért tudok, mert én ellenőrzöm a biotermékeket Hargita megyében, így a műtrágyát, a pszichotróp növényeket és így tovább. A kender is a pszichotróp növények közé tartozik, ami miatt komoly engedélyeket kellett az Igazgatóság kiadjon a termesztéshez. Ezek az engedélyek mind be vannak szerezve, úgyhogy most már el van vetve a kender és jövőbe majd ki fogunk menni a kollégákkal és megnézzük, hogy mi lett az eredmény, illetve majd kell ellenőrizzük a további folyamatokat is.

Ön hogyan látja, ezekre az innovatív kezdeményezésekre hogyan tekint a helyi környezet? Élfogadó, elutasító, érdeklődő?

Ezek mind olyan dolgok, hogy ezelőtt 30-40 évvel léteztek. Például a kender is. Ennek kapcsán arra szeretnék visszatérni, hogy én kint éltem Magyarországon, jó munkakörben dolgoztam, házam is volt, s minden, ami kell, de mégis hazajöttem azért, hogy ezt a tudást valamilyen szinten átadjam. A másik dolog az, hogy szoktunk fogadni magyar turistákat, akik kíváncsiak arra, hogy néz ki itt egy hegyi esztena. Éppen ezért tervemben van egy turisztikai jellegű esztenát létrehozni valahol. A meglévő esztenákra az jellemző, hogy vagy nem olyanok a körülmények, hogy egy turistát oda lehessen vinni, vagy nem lehet megközelíteni autóval. Most is voltak vendégeim és nem kaptam egy olyan esztenát, ahová el tudtam volna vinni őket. Az ilyen utak rendbetételével is kellene foglalkozni. A legelő területek a közbirtokosságok tulajdonában vannak, tőlük bérelik a gazdák és mindig van egy ilyen huzavona, hogy ki javíttassa meg az utakat, kinek az érdeke. Vannak olyan helyek is, ahová már a vizet be tudták vezetni forrásról, vagy napkollektorokat szereltek fel, ami már valamilyen szinten kondíciókat teremt. Csak ezeket a helyeket autóval nem lehet megközelíteni.

Az agrárjellegű vállalkozókra gondolva, Ön szerint ezek a személyek tisztában vannak-e a példamutató, nevelő szerepükkel? Hiába, hogy sok minden létezett több évvel ezelőtt is, de azért vannak a térség számára új dolgok is ezen a területen. Ön hogyan látja ezeknek a személyeknek, vállalkozásoknak a szerepét?

Mondjuk ez egy nehéz kérdés olyan téren, hogy amíg valaki kipróbál egy újdonságot, addig el van magával. Például beszéltem a polgármesterrel is a kender projekttel kapcsolatban és ő azt mondta, hogy ebben az évben meglátjuk, hogy hogy jön ki, milyen eredmények lesznek. Persze, én is nyomon fogom követni szakmailag. Azért mindenki úgy van vele, hogy ez egyfajta újdonság és reménykednek. Mindenki vár valamit az első években és nem mer nagyot lépni, hanem csak apró léptekkel halad előre. Szóval van érdeklődés az új dolgok iránt. Látszik, hogy az embereket érdeklik az újdonságok, mint például Domokoson is a gyümölcsfeldolgozó, vagy most ez a kender is. Én személyesen, például ha bemegyek egy fodrászhoz, mindig szóba állok azzal az 5-6 emberrel, aki ott van. Mindig viszek az ilyen helyekre különféle prospektusokat az Igazgatóságról.

Általában mikről számolnak be vállalkozók, melyek a leggyakoribb nehézségek, amelyekkel találkoznak a vállalkozásuk létrehozása és működése kapcsán?

Ugyancsak az információra tudok visszatérni. Továbbá van a hivatalos akták beszerzése, vagy az értékesítés. Az utóbbi kapcsán például juhtartó gazdák eseté-

ben a gyapjúértékesítést sikerült az Igazgatóságon keresztül elindítani. Ebben is Domokos az első helyen áll, mert a legtöbb gyapjút onnan vitték el. Az értékesítés a legfőbb nehézségek közé tartozik. Egy másik fontos probléma szintén a juhtartásra és legeltetésre visszatérve az, hogy nincs pásztor. Például a tegnapelőtt voltam Borszéken és ott beszéltem a szárhegyi közbirtokosság elnökével és ő mondta, hogy annyira emberhiány van, hogy valamelyik nap is ő kellett kimenjen segíteni megfejni a juhokat. Most csinálják országszerte a legeltetési üzemtervet. Ezt minden község meg kell csinálja, mert anélkül 2019-ben már nem kapnak területalapú támogatást. Itt ismét ez a kettő ellentmond egymásnak, mert az üzemterv lényegében arról szól, hogy mekkora a legelő kapacitása, mennyi állatot bír meg, csak azzal senki nem számol, hogy nincs ember. Legtöbb helyen már most az van, hogy hiába van külön legelőtest, egybe kell vonják az állatokat és amelyik legelőtest megbír 400 juhot, arra rá kell tegyenek 900-at, mert nincs aki rendezze őket. Az ilyen legelőknek a vízellátása egy másik probléma. Voltam olyan biotermelőnél ellenőrzésben, hogy ott volt a 10 darab tehene és nem volt a környéken víz. El lehet gondolkozni azon, hogy 10-20 darab tehénnek megoldani a vízellátását egész nyáron mekkora nagy feladat. Lóvészen is van hasonló példa, csak juhokkal. Hiába fúrtak kutat, nincs víz és 400 juhnak hordani kell a vizet. Azért megvannak a helyi nehézségek.

*Sok példát említett menetközben arról, hogy Ön, meg az intézménye mivel segíti az agrárvállalkozások működését. Van még valami, amivel rá lehetne segíteni erre a folyamatra? Itt lehet gondolni a saját és más térségi intézmény szerepvállalására is***.**

A szakmai dolgokat tudom továbbra is kiemelni, a tudásátadást. A Pro Agricultura Alapítványon keresztül tudomásom van arról, hogy fognak felnőttképzéseket szervezni. Ez nagyon fontos, mert azt lehet tapasztalni, hogy bármilyen ilyen jellegű tanfolyam elindításakor vannak jelentkezők. Az az érdekes, hogy nem is annyira a fiatal korosztály, hanem a 30-as évektől felfele korosztály jelentkezik. Nagyon sokat jelent az is, hogy sok fiatal dolgozik kint nyugaton, Svájcban. Én úgy látom, hogy ezek a fiatalok hazahozzák az ottani tapasztalataikat, gépeket hoznak be és megpróbálnak itt is csinálni valami hasonlót. Mielőtt ide jöttem dolgozni szállító cégem volt és én is nagyon sok mezőgazdasági gépet hoztam be külföldről. Olyant fiatalt is láttam, akinek már elege volt Svájcból és olyan türelmetlenül várta, hogy egyszer már tudjuk levenni azt a gépet a kocsiról, hogy tudja kipróbálni itthon. Sajnos a másik oldala ennek az, hogy olyannal is találkoztam, aki hazajött, beruházott, pályázott és nem jöttek be a számításai. Ott áll a precíz istálló üresen,

vissza kellett menni Svájcba dolgozni. A piac meg a szakmai képzés nagyon sokat számít minden termelőnél. Én most csinálom a mesteri képzést a Szent István Egyetemen és a Káposztás dékán úrral nagyon sokat szoktunk beszélgetni ezekről a dolgokról. Az én tapasztalatom is az, hogy ha van egy jó piacod, akkor onnan visszafele tudsz építkezni. Hiába építed fel a vállalkozást előbb, ha nincs piacod, mert az egész egy halott ügy lesz. Én ezt saját magamon is megtapasztaltam. Mikor hazajöttem Magyarországról, elindítottam egy vállalkozást, mert amíg kint voltam, meg volt a piac, meg voltak a kapcsolatok. Ezért mertem belevágni, és szerencsére jól is működött a vállalkozás. Sok olyan gazda van, aki szeretne például 10 áras ribizlist, vagy málnást működtetni és az engedélyeket mindig nálunk kell beszerezzék. Mikor jönnek, mindig meg szoktam kérdezni tőlük, hogy mit fognak a termással csinálni. Sokan azt válaszolják, hogy majd valahogy csak eladjuk. Na erre azért nehéz építkezni. Például Magyarországon már nincs elég munkaerő, akivel a bogyós gyümölcsök terén a munkálatokat el lehetne végeztetni. Éppen erről is beszéltünk a dékán úrral, hogy itt nálunk érdemes volna most még ezzel foglalkozni, mert munkaerő van. Itt Erdélyben azt lehet mondani, hogy még kaláka formájában is meg lehet oldani a gyümölcsök begyűjtését. De előre kell gondolkozni minimum egy 5-10 évre, mert láthatjuk Magyarország példáját, ahol nincs aki leszedje a gyümölcsöt. Most Pünkösdkor is beszéltem a vendégekkel, akik azt mesélték, hogy Magyarországon nagyon leesett az eper ára, mert jött a meleg, gyorsan kezdett érni a gyümölcs, nem volt aki leszedje és inkább adták olcsón, csak hogy szabaduljanak tőle.

Hogyan látja, a térségi médiának milyen szerepe van és lehet az agrárinnovációs folyamatban?

Ahogy látom, kellene minden községben, vagy faluban heti informálás például írott sajtó formájában, vagy a gazdák csoportos tájékoztatásával, akár emailen keresztül. Fontos, hogy az emberek megfelelő időben jussanak hozzá az információkhoz, mert ez a legfontosabb, még egyszer hangsúlyozom. Sokszor nem csak egyszerű kisemberek nem jutnak információhoz. A mi körünkben is sokszor vannak olyan információk, amelyek nem jutnak el mindenkihez és ha célzottan nem érdeklődik az ember, nem is tudja hogy mi zajlik körülötte.

Azok a szaklapok is fontosak, amelyeket az Igazgatóság ad ki, vagy amelyek a Pro Agricultura Alapítványnál is megtalálhatók. Én ezeket a lapokat mindig viszem magammal és leteszem a fodrászatban, vagy a kocsmákban, és az emberek már megszokták és várják. A gazdáknak nem kell biztatás, hogy valamit csináljanak, ők

saját maguktól dolgoznak, csak kell hagyni őket kibontakozni és a háttérből segíteni. Mindenki keresi azt, hogy jobb legyen. Lényegében az ember sokszor észre sem veszi, hogy mennyire kommunikálnak egymást között ezek a gazdák.

A tejbegyűjtő központ kapcsán például elmagyaráztam a gazdáknak, hogy most gondolkozzanak el azon, hogy mit jelent az ár szempontjából, ha naponta tudjuk garantálni azt az 5000 liter mennyiségű tejet, amit a tejgyár elvihet. Ezzel már lehetne elérni eredményeket, de külön-külön nem. Nagyban lehet csak gondolkozni. Kis tételben tényleg csak az önfenntartás erejéig lehet működni, profitot nem nagyon lehet termelni. A pityókatermesztésnél, vagy a disznótartásnál a piacra ki-be szállás nem előnyös. Mikor a malacnak nagy az ára, mindenki nekifog kocát tartani, de arra nem gondolnak, hogy abból csak következő évben lesz eredmény. Ugyanaz van a pityókánál is. Egyik év ilyen, másik olyan. Ha beálltál, akkor csinálni kell.

Van egy barátom, aki 28 éve foglalkozik disznótartással. Ha kérdezem tőle, hogy István, milyen volt ez az év, azt válaszolja, hogy az egyik év jobb, a másik rosszabb, de ő folyamatosan bent van a piacon. A ki-be szállással hígul fel minden. Például a pityókánál is emiatt van, hogy nincs jó ár. Sokszor átgondoltam, hogy milyen jó lenne egy kezdeményezés hűtőház létrehozására. A gazdáktól fel lehetne vásárolni a pityókát és szerződést lehetne kötni Kauflanddal, vagy Lidl-el. Ahogy hallottam már évekkel ezelőtt volt példa szerződéskötésre ezekkel a cégekkel, de mit csináltak a gazdák? Mikor kevés volt a termés, nem elégedtek meg azzal az árral, ami garantált és fix télen-nyáron, hanem eladták drágábban és erre mit mond egy multi? Köszönöm szépen, akkor inkább behozom a lengyel, vagy a török pityókát, mert neki nem érdeke, hogy helyi legyen. Itt nagyon sok mindenen lehetne változtatni és úgy érzem, hogy fogunk is. Úgy látom, hogy azok, akik nekifogtak az agrártevékenységeknek, mindenképp fogják folytatni, sőt bővíteni fognak. Azok a fiatalok, akik jelenleg kint vannak Svájcban, Németországban, úgy látom nem kint szeretnének maradni, hanem haza szeretnének jönni. Én még olyan fiatallal nem beszéltem, aki kint van mondjuk Svájcban és azt mondaná, hogy ő kint szeretne maradni. Inkább alig várják, hogy hazajöjjenek és elindítsák, amit láttak vagy tanultak. Én ezeket megtapasztaltam. Azért is tudok ezekről beszélni, mert én 13 évet úgy töltöttem el Magyarországon, hogy amikor kimentem volt 1000 forintom és egy szem pityókám úgymond. Éjjel a lépcsőházban aludtam és tanultam vízzel vakolni, hogy másnap vegyenek fel kőművesnek. Emellett tanultam és éjjel-nappal hétvégén is dolgoztam. Hála Istennek elértem az eredményeket és most úgy érzem,

hogy nem csak szakmailag, hanem lelkileg is tudom támogatni a gazdákat nehézségek esetén. Minden vállalkozás a helyi adottságoknak megfelelően és a helyi adottságokat kihasználva tud profitot termelni és talpon maradni.

Nagyon szépen köszönöm, hogy elmondta a meglátásait!

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Mákszem Hunor
Alpolgármester, Csíkszenttamás

„… az egyik legfontosabb dolog a pozitív példa.”

A térségi agrárinnovációs kezdeményezések szerinted milyen szerepet töltenek be a térség életében?

Szerintem nagyon fontos dolog az agrárinnovátoroknak a megjelenése, de az utóbbi időben egyre jobban bebizonyosodott szerintem az, több polgármesterrel is beszélgettünk erről, hogy minden bajunk a rendszerváltás időszakából ered. Abban az időszakban az emberek és a társadalom nem volt felkészülve sok mindenre. Azt kell mondjam, hogy ez a székely társadalom, vagy szűkebb körben a Csík-széken található agrártársadalom az Európai Unióba való belépésre, egy más agrárstruktúrához való csatlakozásra nem volt felkészülve. Hiába, hogy annak idején elkezdődtek a csatlakozási munkálatok. Ezek inkább az intézményekre voltak hatással (oktatási, önkormányzati, gazdasági), de a társadalom a változásokra nem készült fel. Aztán elérhetővé váltak különböző források, mint például a LEADER vagy más olyan források, amelyek a mezőgazdaságot, az állattenyésztést érintették, de a társadalom nem volt felkészülve az agrárinnovációra. Szükség van erre a folyamatra. Jönnek az újabb források, egyre bonyolultabbak lesznek a mezőgazdasági támogatások. Nem egy pályázatról beszélek, ahol elég sok kritériumnak kell megfelelni, hanem az alaptámogatásokról. Kisebb vagy közepes gazdák esetében például. Napi rendszerességgel változhatnak és változnak országos léptékben az ide vonatkozó törvények és kritériumok (állategészségügyi, környezetvédelmi, urbanisztikai), ezeket az EU-ba való belépés előtt már el kellett volna mondani, a gazdákat erre fel kellett volna készíteni.

Véleményed szerint a térség tud-e profitálni abból, hogy itt is megjelentek az agrárinnovátorok? Van-e ezeknek az embereknek pozitív vagy negatív hatásuk a vidékre?

Én szeretem azokat az embereket a térségben, akik úgy állnak hozza, hogy én akkor is megmutatom, hogy ezt itt is lehet. Ezek az innovátorok, akik el tudtak rugaszkodni a tipikus csíki mentalitástól, miszerint ezt úgysem lehet megcsinálni, hanem még azért is dolgoznak. Vannak ilyen fiatalok, de akár középkorúak is, akik

addig harcoltak ezzel az ellenszéllel szemben, a román bürokrácia tengerében, hogy végig tudták ezt csinálni. Ezek a pozitív példák jók arra, hogy azt tudjuk mondani az agrártársadalom többségének, hogy hiába mondjátok, hogy nem lehet, mert vannak konkrét példák. És ezekért a példákért nem kell Bukarestig, Kolozsvárig, Brassóig vagy akár Budapestig menni, hanem majdnem minden egyes felcsíki községből tudunk mondani legalább egy pozitív példát.

Ugyanakkor az innováció a mi térségünkben nem feltétlenül azt kell jelentse, hogy valakinek jobb traktora van, hanem maga a mentalitásváltás. Ha a mindennapi tevékenységbe más gazdasági szemléletet viszünk be, akkor az a csíki ember esetében az első lépés az innováció útján. A mezőgazdasági struktúrán például nem lehet nagyot változtatni, mert van egy alap rendszer, amibe integrálódunk: van egy adott birtokmennyiség, tudjuk, hogy eléggé daraboltak. De ezeken kívül, a lehetőségeket kihasználva, aki keresztülmegy a mentalitásváltáson, miszerint másképp akarom csinálni, eredményesebben akarom a munkámat végezni, azután ez a személy már elindul az innováció útján. Akár a térségben, de itt a községben is rá tudok mutatni azokra az emberekre, akik bebizonyították, hogy igenis lehet ezt az utat járni, lehet csinálni.

Meglátásod szerint az agrárinnovátorok környezete mennyire ismeri azt a tevékenységet, amit ezek a személyek végeznek? Támogatják őket?

Ez a kérdés akkor lenne a legjobb, ha az a három ember itt lenne mellettem. Most tudnák mondani egy olyan személyt, aki növénytermesztéssel foglalkozik, és ha jól tudom nemrég a megyeházán is ki volt tüntetve csíki medencei növénytermesztő kategóriában. Őt én kívülről úgy látom, hogy nem nagy területen, de hatékonyan gazdálkodik, sárgarépát, zellert, feketeretket, hagymát termeszt. Ezeknek a növényeknek a termesztéséhez - ahhoz, hogy nagyobb mennyiséget elő tudjál állítani - nincs is szükség nagy területre, 10-20 hektár már ipari termelésnek számítana. Tudom, hogy ehhez az emberhez pozitívan állnak hozzá a közösség tagjai, azért mert sok embernek munkát ad, és még nem hallottam egy embertől sem, hogy nem fizette volna ki. Soha nem hallottam egy panaszt sem, pedig az ilyen hír hamar elterjed a községben. Ez azt jelenti, hogy vele szemben van egy pozitív hozzáállása a közösségnek, mert akárki, aki hozzá ment dolgozni, senkitől nem hallottam, hogy átverte volna.

Az állattenyésztés az sokkal nehezebb falat, mert nagyon átalakulóban van az állattenyésztés és a legelőgazdálkodás. Ez azért nehéz kérdés, mert zömében a Csíki medencében, akik nagyobb állatállománnyal rendelkeznek, azok nem rendel-

keznek megfelelő nagyságú területekkel. A közbirtokosságok rendelkeznek jelentősebb legelős területekkel, de sok esetben a nagyobb birtokosok gyerekei, akiknek több joguk van, továbbtanultak, orvosok lettek, tanárok lettek és nem folytatják a gazdálkodást. Akiknek kevesebb terület jutott, – azok közül is azon személyek, akik nem mentek el külföldre- azok közül kerül ma ki több gazda is, de mivel nem rendelkeznek akkora területtel, ezért ebből gyakran nézeteltérések lesznek. Szerintem a közeljövőben, ebben a térségben ez több problémát is fog okozni, mert nincsenek akkora egyéni területek, ami egy-egy gazdaság működtetéséhez kellene.

Az ilyen emberek megítélése véleményem szerint inkább megosztott. Vannak pozitív példák, vannak negatív példák, de ez magából a birtokszerkezetből adódik, a közös birtokossági gazdálkodás jellegéből.

Községen belül mennyire követik ezeknek az agrárinnovátoroknak a tevékenységét és van esetleg példa arra, hogy megpróbálják utánozni, hozzájuk hasonló tevékenységeket elindítani?

A községünkben pár fiatalt tudnék mondani a korosztályomból, akik hazajöttek külföldről és nekifogtak az állattenyésztésnek. A növénytermesztésben egy ilyen embert sem tudok mondani. Azokból is kevés van, akik már korábban elkezdték az állattenyésztést, és komolyabb előrelépést tudtak tenni állománynövelés vagy gazdasági épületek számának, nagyságának növelése terén. A fiatalok pedig egy olyan gazdálkodási formának álltak neki, ami pont átmeneti fázisban van, vagyis még mindig benne van a hagyományos havasi gazdálkodási forma, de már elindultak a farmosodás irányába is. Ebbe a felemás állattenyésztési rendszerbe próbáltak beintegrálódni.

Azok a személyek, akik ebben a ciklusban pályáztak, azok nem mezőgazdasági tevékenységre pályáztak. Sajnos nem tudok annyi pozitív példát mondani, mint amennyit szeretnék.

Melyek azok a térségi tényezők, amelyek akadályozzák az innovációs kezdeményezések megjelenését, elterjedését?

Ha kizárjuk az uniós és az országos szintet, akkor az első, amit mindenképpen meg kell említeni az az emberek mentalitása. Ahhoz, hogy az innováció elinduljon, az első és legfontosabb tényező az lenne, ha megtörténne egy bizonyos szintű mentalitásváltás. Az a csíki emberek viszonylatában már egy nagyon jelentős innováció, ha valaki eldönti, hogy ő másképp akarja csinálni, mint ahogyan eddig csinálták. Utána térségi szinten lehetne említeni a birtokviszonyokat és a birtokszerkezetet. Nagyon elrontották a ’90-es években és egyik szinten sem ismerték fel.

Amikor vissza akarták adni a földeket, akkor gondoltak arra, hogy tömbösítsék legalább az egy kategóriába eső területeket, annak érdekében, hogy ne térjünk vissza ahhoz a birtokstruktúrához, ami volt a kollektivizálás előtt. A válasz az volt az emberek részéről, hogy adják vissza, de recept nem kell melléje. Ez azt jelentette, hogy ugyanott kérik vissza, ahonnan annak idején elvették. Ebből kifolyólag ma gazdálkodási szempontból előnytelen birtokstruktúrával rendelkezünk. Az egyedüli gazdasági egység, amelyiknek előnyös birtokszerkezete van, az a közbirtokosság, ezért sokkal többet ki lehetne hozni elméletileg a közbirtokosságokból. Ez az akadály a magánszemélyeknél nem hárult el és ennek egyik legfontosabb oka a mentalitás. A rendszerváltás óta lassan eltelt 30 év, és a ’90-es években is lehetetlen volt, és szerintem most is lehetetlen a szövetkezeti formák kialakítása, annak ellenére, hogy Nyugat-Európában ez jól működött. Az emberek megelégelték a múlt rendszer szövetkezeti formáját, mert az nem vezet semmi jóhoz, ha olyan embertől veszünk el valamit, aki dolgozik. Ez az emlék a nagyszüleinkben és sokszor bennünk is annyira élénken él és hat, hogy most is foggalkörömmel ragaszkodunk azokhoz a területekhez, amelyek régen is a tulajdonunkban voltak.

Ha erre a kettőre, a mentalitásváltásra és a birtokszerkezetre lehetne megoldást találni, az komoly előrelépés lenne. Az egyikre az idő a megoldás, a mentalitásra, de az idő nagyon halad előre és egyelőre kevés eredmény látszik. A birtokviszonyok esetében komoly szerep hárul az önkormányzatokra, de a labda még mindig a kataszteri hivataloknál és Bukarestnél pattog, mert sokkal könnyebben meg lehetne oldani, és nagyon el van bonyolítva a rendszer. Véleményem szerint a területek telekkönyvi adminisztrálását át kellene adni teljes mértékben az önkormányzatoknak, mert senki nem tudhatja nálam jobban, hogy melyik dűlő hol van, hol folyik pontosan a patak, és merre kanyarog az út. Persze jöhetnek ellenőrizni, amikor csak akarnak, de ezt nem tudják jobban egy szenttamási embernél, egy szenttamási vezetőnél sem Csíkszeredában, sem Bukarestben.

A térségi intézmények hogyan tudnák segíteni ennek az innovatív csoportnak a munkáját?

Az első és legfontosabb segítsége az embereknek egy adott községben mindig az önkormányzat, utána következik a közbirtokosság. Utána a Megyei Tanács és a hozzá kapcsolódó intézmények (Mezőgazdasági Igazgatóság, Fejlesztési Ügynökség), amelyeknek van több kapcsolódó tevékenysége is. Itt a legfontosabb az oktatás, vagyis képzési programokra gondolok, és a tanácsadás. Ugyanakkor ott van a Pro Agricultura Alapítvány, amely ugyan nem állami struktúra, de fontos képzési

programjai vannak, én is részt vettem például a metszőtanfolyamukon. Ott van még az APIA, amelyben szintén jó szakemberek dolgoznak, és sokat segítenek. De a legtöbb esetben a legnagyobb segítség a kézzelfogható dolgok átadása, és azok az emberek, akik már megtapasztaltak bizonyos dolgokat és értek el eredményeket, azok tudnak a legjobban egy falus társuknak segíteni. Utána jöhetnek az intézmények.

Az önkormányzatnak a legnagyobb a szerepe. Tudja a helyeket, tudja az ajtókat, hogy melyiken kell bemenni, esetleg segíteni is tud. Volt már rá példa, hogy két-három gazdával elmentünk, hogy megnézzük a központi régió pályázatkezelőjéhez egy beszélgetésre és én is elmentem velük, hogy meghallgassam azokat az információkat, amiket majd tovább tudok mondani az érdeklődőknek. Hogyha bejön egy fiatal, hogy ő szeretne valamit csinálni, akkor azt nem szabad elküldeni egy másik hivatalba, hanem vagy el kell menni vele, vagy le kell ülni vele egy alapos beszélgetésre, a témát jól körüljárni. Ugyanis az önkormányzatnál sok olyan ember dolgozik, aki tud segíteni, és ki kell alakuljon a fiatal fejében is, hogy konkrétan mit akar csinálni és abban hol vannak a helyi buktatók, és az önkormányzat is pontosan meg kell értse, hogy mire törekszik, hogy tudjon segíteni neki. Az önkormányzat olyan nagy segítséget tud adni, amit más senki nem tud. Természetesen csak akkor, ha az önkormányzatnál dolgozók hajlandóak sokkal több energiát belefektetni egy ilyen emberbe.

Szerinted van annak fontossága, hogy a társadalom jobban megismerje az agrárinnovátorok tevékenységét? Milyen szerepe van ebben a médiának?

Szerintem nagyon fontos, hogy jobban meg tudjuk ismerni a községben, a Csíki medencében tevékenykedő személyeket. A legutóbbi falugyűlésen, amit a kultúrotthonban tartottunk és annyian eljöttek, hogy ha a kultúrotthon kétszer akkora lett volna, akkor sem fértünk volna be, a polgármester kihangsúlyozta, hogy vannak olyan emberek a községben (név szerint is említette őket) akik pályáztak és nyertek. Azért, hogy az emberek tudják. Hogy mennyire van rájuk hatással, nem tudom.

Ma egyre több jó műsor van például a Marosvásárhelyi Rádióban, amit én is egyre többet hallgatok. Egyedül azt nem szeretem, amikor a médiában olyan pozitív példákat kötnek össze a politikával, akik az eredményeiket saját erejükből érték el.

Hogyan ítéled meg az agrárinnovátorok jövőjét?

Nagyon egyszerű választ fogok erre adni. Rá leszünk, azaz sokkal inkább rá vagyunk kényszerítve, hogy ezek az emberek megerősödjenek, hogy az innováció megerősödjön. Innováció nélkül nem lesz győzelem. Valaminek változnia kell. Csak az a baj ezzel a változással, hogy sok esetben ráerőltetjük a társadalomra. Nem az van, hogy a társadalom alulról építkezik, hogy észreveszi, hogy neki lenne rá szüksége, hanem mi próbáljuk felülről nyomni az innovátorokat.

Ebből a szempontból nagyon jók az ide kapcsolódó rendezvények, például a különböző fórumok és az állatvásárok, ahova hívnak meg szakembereket és ott vannak a gazdák is. Itt a gazdák sok pozitív példát ismerhetnek meg, és ahhoz hogy elinduljunk az innováció útján az egyik legfontosabb dolog a pozitív példa. Ezek a rendezvények jók a tudásátadásra is, mert olyan gyorsan változik a világ, hogy erre szükség van.

Az interjút készítette: ***Biró Z. Zoltán***

Csilip Árpád
Igazgató, Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség

„… csak azok fognak megmaradni, akik élnek az innovációs lehetőségekkel…”

Hogyan látod, van előnye térségi szempontból annak a ténynek, hogy az agrárium terén ma már több olyan szereplőt is találunk, akiknek a tevékenységében egyre nagyobb szerepet kap az innováció?

Én úgy gondolom, hogy mindenképpen előnye van, és szomorúan kell megállapítsam azt, hogy nagyon sok olyan ember van aki vagy fél, vagy nem ismeri, de abszolút nem támogatja. Én arra próbálok bíztatni mindenkit, aki az agrár-innováció terén fejleszteni akar, munkát akar befektetni, hogy ezeket a negatív véleményeket nagyon kerülje el. Én úgy látom, hogy nagyon is szükség van erre a típusú fejlesztésre. Ha megnézzük Csíkszék vagy akár Hargita megye gazdaságát az elmúlt öt évben, akkor azt látjuk, hogy aki ezelőtt öt évvel fejőházról vagy automatizált fejésről beszélt azt kikacagták úgy, ahogy ma kikacagják azt, aki mondjuk drónos permetezésről beszél. Ugyanazzal a szemmel nézték, és most már van. Most már nincs olyan falu, ahol ne lenne több férőhelyes fejőház, egyre többen elkezdtek a fejés automatizálásában gondolkodni, mindenképpen van értelme, errefele halad a világ, úgyhogy komolyan oda kell állni melléje.

Szerinted mennyire ismeri a lokális társadalom az innovatív kezdeményezéseket?

Én úgy gondolom, hogy nem nagyon ismerik, bár inkább csak a mezőgazdasággal kapcsolatban vannak ilyen téren ismereteim. Nagyon kevés olyan régi szakember van, akiknek a példáját követik a gazdák, és aki nyitott is az újítás irányába. Általában azok, akikre hallgatnak a gazdák, azok inkább maradibb szemléletet képviselnek. Én úgy gondolom, hogy a régi gazdaságot kell hagyni ebben a formájában, inkább azokkal kellene foglalkozni, akik fiatal gazdák, akik mernek újítani, mernek pályázni. El kellene különíteni azokat az irányvonalakat, amiket tényleg megcélzunk. Nem feltétlenül kell az egy-két tehenes gazdaságot ilyen nyomásnak kitenni, hanem lehet, hogy az öttehenes fiatal gazda, aki huszonéves sokkal

nyitottabb és valószínűbb, hogy el tudja magát képzelni harminc év múlva száz tehenes gazdaként.

Hogy tekint a környezetük szerinted azokra az emberekre, akik innovációs dolgokkal kísérleteznek?

Szerintem itt megjelenik az a székely népre jellemző sajátosság, hogy ellenségesen tekint az újításra, de aztán idővel majd belátja, hogy kell neki. A pozitív példa, azonban mindenképpen elengedhetetlen. Lehet, hogy az egyszerű embernek nem föltétlen a legnagyobb innovációt kell bemutatni, hanem egy borjúetető gépet, vagy egy olyan mérleget, ami sms-ben vagy emailben küldi grammra lebontva a borjak napi súlygyarapodását. Szerintem sokkal kézzelfoghatóbb és sokkal hamarabb elfogadhatóbb, mint például a drónos permetezés. Szerintem el kell különíteni, hogy melyik kategóriát célozzuk meg és azt is, hogy mivel. Hogy kinövi magát, abban teljesen biztos vagyok, de nem mindegy, hogy mivel indítunk. A lényeg, hogy minél többen induljanak el ezen a téren, és fantasztikus eredményeket lehetne elérni.

Milyen gyakorlati tapasztalataid vannak arra vonatkozólag, hogy az agrárinnovátoroknak vannak követőik? Vannak olyanok, akik lemásolják tevékenységüket, elindítják kvázi ugyanazt a modellt arra alapozva, hogy ez más esetében bár működött?

Egyértelmű. Erre próbáltam az előbb is rámutatni, hogy a közvetlen környezetében található pozitív példa az, ami a legjobban tudja motiválni ezeket az embereket. Szerintem azt kellene csinálni, hogy konkrétan szembesíteni kellene a tényekkel, hogy lehetséges az, hogy egy kétszáz szarvasmarhát tartó telepen két ember dolgozik, és harminc szarvasmarhát tartó telepen is két ember dolgozik. És a munka hatékonyságát is meg tudják ítélni, lássák az adatokat számszerűen. Engem mindig a közvetlen környezetem motivált a legjobban. Külföldről is lehet pozitív példát beemelni, ha elvisszük őket Magyarországra ott is megismerik a technológiát, a hatékonyságot, de az lesz bennük, hogy ott más költségvetéssel rendelkeznek, más pályázati lehetőségek vannak. Mi ezzel nyugtatjuk magunkat, hogy jó, de ott másképp van. De ha mutatunk egy olyan személyt, aki elméletileg hasonló lehetőségekkel indult és itt van a kézzelfogható eredmény, akkor az teljesen másképp néz ki.

Vannak-e szerinted olyan térségi tényezők, amelyek fékezik az agrárinnovációs kezdeményezések térnyerését?

A felfogás és a hozzáállás. Elsősorban az, ami a fejekben van. Nem látom még az anyagi akadályát sem ennek a folyamatnak. Jelentős magyarországi és uniós pályázati lehetőségek vannak, ma már több százezer eurós pályázatok is elérhetőek. Ilyen körülmények között nem kellene oda jussunk, mint ahogyan az ország másik része járt, hogy egy bizonyos pályázati kiírás eredményeként a gazdák majdnem kizárólag traktorvásárlást eszközöltek. Önmagában ez nagyon jó, nagyon szép, nagyon fontos, de a gazdaság attól még nem fejlődik és a munkaerő problémát sem oldottuk meg, hatékonyabb termelésről nem is beszélve. Csak annyi történt, hogy a régi eszközt újra cseréltük le.

A térségi intézmények hogyan tudnák segíteni, támogatni az agrárinnovációs folyamat térségi megerősödését, terjedését?

Szerintem ebben az esetben nem az anyagiakra kellene a hangsúlyt helyezni. Meglátásom szerint elsősorban képzésekben tudnának szerepet vállalni. A Megyei Tanácsnak például számos képzéssel kapcsolatos kezdeményezése van. Az idén ősszel például, szeretnénk olyan képzéseket elindítani, amelyek elsősorban alapismeretek átadására koncentrálnak. Ilyen például az állategészségüggyel kapcsolatos alapszintű ismeretek megtanítása, amivel egyrészt könnyíteni lehet az állatorvosok munkáját, mivel minden aprósággal nem fognak hozzájuk fordulni, ugyanakkor a gazdák szempontjából is hasznos, hiszen pénzt is megspórolnak, mivel nem kell minden aprósággal állatorvoshoz forduljanak és időt is megtakarítanak, hiszen egyes problémákat otthon is meg tudnak majd oldani.

Mint Fejlesztési Ügynökség a legfontosabb programunk ezen a téren a Székely Termék. Az utóbbi időszakban egyre több fiatal termelő jelent meg, akik nagyon gyakran egy átvett hagyományos gazdálkodási modell továbbfejlesztésén gondolkodnak. Ugyanakkor vannak olyanok is, akik itthon vagy külföldön látottak alapján indították el saját gazdaságukat. Mi segítünk nekik abban, hogy a termékeik eljussanak a piacra, marketingtevékenységet végzünk, és ez a csoport is véleményem szerint nyitott lenne az innovációra. Továbbá ki kellene dolgozzunk egy ágazatokra lebontott tevékenységi tervet is, amely az egész mezőgazdaságot átölelné. Egy konkrét példával próbálom illusztrálni ezt az elképzelést. Egy most induló fafaragó, egy komoly régiséggel rendelkező fafaragó mellé kellene társuljon, egy meghatározott időintervallumot töltene ott, amely során elsajátítaná a szakmát. Természetesen kurzusokon megtanulja az elméleti képzést, de a szakmai gyakorlatot egy, már gyakorló szakember mellett végezné el. Amikor pedig önálló lesz, akkor következik az ő termékének a levédése. Ebben a formában a mi támogatásunkkal

nevelődnének ki ezek a termelők és a különböző újításokat sokkal könnyebben el lehetne velük fogadtatni, mert már lenne egy kialakult bizalmi viszony, amire alapozni lehet.

Milyen szerepe lehet jelen esetben a társadalmi nyilvánosságnak?

Akárcsak a pozitív példák, a társadalmi nyilvánosság is a további gazdaságok elindításában tud fontos szerepet betölteni. De erre nagyon figyelni kell, hiszen nem mindegy ezen a téren ki mit mutat meg. Ha valaki nem megfelelő szaktudással rendelkezik, vagy vannak oda nem illő komponensek a képletben, amelyek esetlegesen eltorzítják az eredményt, akkor azok sokkal több negatívumot termelhetnek, és inkább hátráltatják, semmint segítik ezt a folyamatot.

Mi a szerepe a médiának?

A média jelenleg a nagy hírértékű anyagokra fókuszál. Azt nem hiszem, hogy ebben a térségben olyan elemeket kell kiemelni, amelyeknek nagy a szenzációértéke. Inkább az innovációs kezdeményezéseket le kellene fordítani a köznyelvre, arra törekedni, hogy az a réteg értse meg, aki potenciálisan fel is tudja használni, vagy akinek az érdeklődését ezzel fel lehet kelteni. Mondok egy egyszerű példát. Azt a tényt propagáljuk, hogy manapság már nem is kell traktorba ülni, hanem a permetezést meg lehet oldani egy távirányítóval és egy drónnal. Ha mindezt olyan embereknek mondjuk el, akik a hagyományos gazdálkodási modellt tanulták, meg, akkor ők ebből semmit sem fognak érteni, egy meseként fogják értékelni ezt a történetet. Ha ilyen téren akarok innovációt behozni a térségbe, akkor apróbb lépésekbe kell ezt megtenni és le kell fordítani olyan nyelvre, amit az egyszerű emberek is megértenek. Inkább egy olyan gépet kell bemutatni, amit nemrégen egy kiállításon láttunk. Ez a gép képes volt egyszerre 50 borjút nevelni, beállítható az etetés gyakorisága, a gép készíti el az alapanyagokból a tejet, méri az elfogyasztott étel mennyiségét és jelzi, hogy miképpen alakul az egyes borjak táplálkozási szándéka, melyik akar többet, vagy kevesebbet enni. Ennek függvényében lehet állítani a mennyiségeket. Ugyanakkor ennek a gépnek az értéke egy alkalmazott másfél évi munkabérébe kerül. Továbbá ez a gép nem tart szünetet, nem megy szabadságra és folyamatosan lekövethető a munkája. Szerintem ezt a mértéket kellene Székelyföldön, de legalábbis Hargita megyében, a médiában megjeleníteni, mert egyre nagyobb gazdaságok jelennek meg. Nem számít újdonságnak egy 50 szarvasmarhát tartó gazdaság, amelynek akár lehet egy 50 darabos utánpótlása is, amihez természetesen kell munkaerő is, amit meg kell fizetni. És nagyon sok gazda nem az

anyagiakba botlik bele, hanem a munkaerőhiányba. Én ezt a szintet jelentetném meg a médiában, mert erre felkapják a fejüket. A székely ember nem nagyon szeret újítani, de ha látja, hogy ez neki rentabilis, akkor más a hozzáállás. Nem az 500.000 eurós befektetéseket kell futtatni, hanem azt, ami a helyi emberek számára is elérhető.

Hogyan ítéled meg, milyen jövő áll az agrárinnovációs kezdeményezések előtt?

Egyértelmű, hogy meg fog maradni és fejlődni fog. Konkrét példaként lehetne említeni a húsmarha tartást. Ezelőtt tíz évvel még nagyon kevesen hallottak húsmarháról Hargita megyében és most már a szarvasmarha állomány 10%-a húsmarha. Mindenképpen meg fog maradni és erősödni fog, sőt azt is meg merem kockáztatni, hogy csak azok fognak megmaradni, akik élnek az innovációs lehetőségekkel. Másképp nem lehet a termelést megfelelő szintre vinni és megfelelő módon lekövetni. Ez az egyetlen út, nincs más.

Az interjút készítette: ***Biró Z. Zoltán***

Dániel Rajmund
Hargita MegyeTanácsának Vidékfejlesztési Egyesülete

„Szerintem fontos a jó példákat megmutatni és népszerűsíteni a gazdák körében…”

Arra szeretnélek megkérni, hogy röviden mutatkozz be!

Dániel Rajmund vagyok, jelenleg itt dolgozok a Vidékfejlesztési Egyesületnél. Otthon van egy kisebb családi gazdaságunk. Már 1992-től gazdálkodunk, tejfeldolgozással foglalkozunk, értékesítjük a helyi piacon. A farmunk gépesített és teljesen önellátó, tehát nem szorulunk semmilyen külső segítségre. Tehát elértünk egy olyan szintet, ami azt mondhatom, hogy példaértékű lehet.

Akkor ez egy érdekes helyzet, a vizsgált szereplőcsoport tagja vagy és ugyanakkor és szakember is!

Igen, én láttam a teljes folyamatot, erről is írtam az államvizsga dolgozatomat: tanulmányoztam a családi gazdaságot úgymond. Meglepő jelenségeket tapasztaltam. Azt vettem észre, hogy az 1990-es évektől, a rendszerváltás után kicsit szabadabb világ lett, megnyílt az út külföld fele és az emberek egy része, aki tehette, az kiment külföldre. Ennek több oka is lehetett: puszta kíváncsiság, a lehetőség kihasználása, vagy tapasztalatszerzés. Voltak olyan emberek, akik farmokon dolgoztak külföldön, ami azt eredményezte, hogy az ott megszerzett tőkét, illetve tudást hazahozták és itt befektették. Ez általában kisebb beruházásokban nyilvánult meg: vettek egy kaszálógépet, takarógépet, próbáltak kicsit fejleszteni, hogy jobb minőségű állatállomány legyen. Próbáltak hatékonyabban, könnyebben termelni és a kézi erőt annyira kiszorítani, hogy ne kelljen sok humánerőforrást felhasználni és lehessen családban dolgozni. Ez volt az elsődleges szempont.

A 2000-es évek után erősödött ez a folyamat. Majd 2008-ban a válság picit itt is letörte a kedélyeket, ami érződött a gazdaságok terén is, főleg a családi gazdaságoknál. De szerintem ahogy beléptünk az EU-ba, 2007-től új lehetőségek nyíltak meg. Bejöttek az agrártámogatások, a földalapú, illetve az állatok utáni támogatások. Ez jelentős változásokat eredményezett a gazdaságokban, leginkább a gépesítés

terén. A megszerzett tudást és tőkét hasznosan tudták értékesíteni az emberek. Nagyobb gépeket vásároltak és kicsit hatékonyabbá kezdett válni a mezőgazdaság. Ezek a folyamatok fokozatosan erősödtek és haladtak egy irányba. Fontos tudni azt, hogy Székelyföld sajátos gazdasággal bír. Itt a gazdaságok mérete 85%-ban kisméretű, mikro gazdaság. A földterületek itt úgymond nadrágszíj parcellák, tehát nem nagyok, az átlagos méret 1,5-3 hektár. Ezt a székely ember próbálja minél jobban kihasználni, de ebben jelentős probléma a tudáshiány. Ezt tapasztalom nap, mint nap. Jelenleg Székelyföldön a gazdálkodók háromnegyedének nincs fogalma arról, hogy hogyan is lehetne azt az adott földterületet még jobban kihasználni, az mennyi szerves trágyát igényel, mennyi műtrágyát, használnak-e öntözési rendszereket és így tovább. Állattenyésztés terén szintén ez a helyzet. Nem lehet tudni pontosan, hogy egy adott gazda miért is tartja az állatot. Az igaz, hogy ő valamilyen produktumot (tejet, borjút) kihoz belőle, de hogy miért is csinálja, az még homályos. Arra kellene itt rájönni, hogy Székelyföldön is van lehetőség a precíziós gazdálkodásra és arra, hogy agrárinnovációról beszélgessünk. A nagyobb termelők most már odafigyelnek az olyan apró részletekre, hogy a megfelelő génállományt alakítsák ki a gazdaságukban, illetve olyan növénykultúrákat használnak, amelyek itt fenntarthatók. Úgy gondolom, hogy a jövőben mindez jelentős eredményeket fog hozni a térségben.

Az innováció kapcsán a köztes csoportról (a farmjellegű és a családi önfenntartó gazdálkodás között, aki új termékeket állít elő, vagy újfajta módon a térségben) milyen meglátásaid vannak?

Az ilyen embereket általában nehezen fogadják be a közösségek. Ha valaki behoz egy új technológiát, egy új terméket, nézik, hogy most vajon mi lesz ebből. Viszont, ha eltelik egy pár év, akkor lassan rátérnek az új dolgokra a többiek is. Ha látják, hogy valami jó, akkor követik, alkalmazzák.

Ha ismersz ilyen gazdálkodókat, szerinted ők saját magukat hogyan látják ebben a helyzetben? Ők foglalkoznak egyáltalán azzal, hogy elfogadja őket a közösség?

Kétféle embercsoport létezik: aki ad a véleményekre, illetve az, aki nem. Tehát van olyan, aki foglalkozik azzal, hogy mit mond a többi ember, ez most nekem jó, vagy nem jó, ez befolyásol engem, folytassam, ne folytassam. A másik ember pedig azt mondja, hogy én tudom, hogy ez jó és folytatni fogom úgy is. Ezek az emberek általában részben meg vannak bizonyosodva arról, hogy ők jó irányba haladnak. A többi pedig csak figyeli, hogy lássuk mi lesz belőle, jó vagy rossz, kövessék, vagy ne kövessék. Ez így egy dinamikus helyzetképet mutat, ami a későbbiekben jó fele is alakulhat.

A térségben látsz-e olyan tényezőket, amelyek akadályozzák az agrárvállalkozások létrehozását, vagy fejlődését, működését?

Legnagyobb problémának talán a tőkehiányt mondanám, illetve bizonyos szinten a helyi adottságokat. Például Hargita megye 45%-a hegyvidék. Itt azért elég nehéz a gépesítés. Viszont vannak azért lehetőségek is, tehát a vállalkozók próbálnak minden apró részletet megfogni és azt maximálisan kihasználni egy eredményes gazdálkodás érdekében. Szerintem vannak nehézségek, de a gazdálkodók próbálják ezeket ellensúlyozni. A gazdálkodás egy nagyon komplex és nehéz szakma. Általában a gazdán csattan az időjárás, a betegségek, politika és így tovább. Tehát ő van a legalján, a leggyengébb helyzetben, de ugyanakkor rajta múlik minden. Na de küszködnek, csinálják, amíg még tudják. Szerintem lesz ennek eredménye, csak még egy kis idő el kell teljen ahhoz, hogy változás legyen ezen a téren.

Akár ennek a változásnak a támogatásához, amit említettél, mit lehetne tenni intézményi szinten ebben a térségben?

Fontos, hogy a helyi önkormányzatok, illetve vezető szervek segítsék a gazdálkodókat. Ebből a célból nekünk is, a Vidékfejlesztési Egyesületnek vannak olyan pályázataink, amelyek a gazdatársulásokat, egyesületeket támogatják. Ezek a beruházások általában feldolgozók, illetve csarnokok fejlesztésére szolgálnak, amihez mi 49%-ot adunk. 51% önrész, amit a gazdák vállalnak, de így is hatalmas segítséget jelent a számukra. Emellett tartunk különböző szakmai előadásokat pályázatokról, képzésekről és szakmai tanácsadást végzünk. Vannak szakirányú rendezvényeink, mint például állatkiállítások. Tehát próbáljuk a gazdákat helyi szinten támogatni, segíteni, legtöbbször pénzzel, illetve szakmai tudással. Fontos, hogy haladjanak, lássák meg azt a jó irányt, ami előre viszi őket.

Általában a mindennapokban milyen nehézségekkel küszködnek a gazdák?

Az eddig látott tapasztalatok alapján a legjelentősebb probléma a kilátástalanság azzal kapcsolatban, hogy merre halad az agrárium: például hogy az EU hogyan kezeli a kisebb gazdaságokat, hogyan alakítja a mezőgazdasági politikáját. Ez egy nagyon komplex és ködös folyamat. A másik nehézség a tőkehiány. Az itteni gazdaságok nem rendelkeznek sem nagy tőkével, sem nagy tudással. A külföldi gazdaságok, például Svájcban hatalmas támogatásokat kapnak a gazdák csak azért, mert termelnek és helyben gazdálkodnak. Tehát ők nem szorulnak rá a termény árára sem annyira, mint mi, mert ott az állam nagy támogatást ad. Egy svájci gazda újabb gépekkel jár, mint a székelyföldi gazdák. Az egy más rendszer. Az itteni

középgazdaságokban látni kell azt, hogy többnyire a támogatást tudják félretenni, az, ami megmarad nekik. A termény után nagyon nehezen tudnak megélni, nincs az a piaci ár, amiből a családjuk számára tudják biztosítani a mindennapi betevőt, vagy egy hónapra egy jó fizetést. A támogatás az, ami megmarad. Ezért kilátástalan a helyzet, mert nem lehet tudni, hogy 2020 után milyen agrárpolitikát fog folytatni az EU, és ez által a tagállamok is mit fognak követni.

Milyennek látod a nyomtatott és a digitális média szerepét ebben a folyamatban?

Szerintem fontos a jó példákat megmutatni és népszerűsíteni a gazdák körében. Nekünk is van egy Mintagazda Programunk, ami abból áll, hogy ellátogatunk több településre, ahol gazdák vannak, több kategóriában (növénytermesztés, állattenyésztés, tejfeldolgozás). Ezeket a tevékenységeket értékeljük és készítünk róluk fotóanyagot, kisfilmet, amit bemutatunk a gazdáknak. A többi gazdában ez megmozgat valamit, mert elgondolkozhatnak azon, hogy ők is tudnának így gazdálkodni. Mindenkinek meg van a lehetősége arra, hogy tegyen azért, hogy mintagazda lehessen. Ez a folyamat szerintem egy előrelépést kezdeményez. Tehát nagyon nagy szerepe van a digitális és a nyomtatott médiának, mert az emberek kell lássák és hallják az új trendeket, amelyeket le lehet vetíteni helyi szintre. Van egy jó mondás, hogy gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan!

Hogyan látod a jövőjét az újszerű agrárkezdeményezéseknek a térségben?

Véleményem szerint ezek a kezdeményezések fognak erősödni, ha a gazdálkodók specializálódnak, tehát mindenki megerősíti azt, amiben jó, és rátérnek a minőségi termelésre. Ezen van a lényeg. Egy mezőgazdasági terméket a minőség ad el és nem a mennyiség. Példaként tudnám felhozni Hargita megyében a hagyományos termelőket, akik közel 7 éve sikereket halmoznak fel. A külföldi országok példájára elkezdtek egy olyan folyamatot, hogy helyi, minőségi termékeket helyi embereknek adnak el. És tényleg töretlen a sikerük, csak felfele ívelnek. Ez a fontos, hogy próbáljunk meg a kicsiből is minőségit termelni. Akkor véleményem szerint a ködös, nehéz időkben is működőképesek lesznek.

Köszönöm szépen! Van még valami, amiről beszéltél volna, de a kérdések kapcsán nem volt rá lehetőség?

Nem nagyon tudok mást mondani, ami ehhez kapcsolódik.

Rendben, köszönöm szépen a beszélgetést.

Az interjút készítette: ***Sárosi-Blága Ágnes***

Sármási-Bocskai János
Szerkesztő, Marosvásárhelyi Rádió

Gazdaélet az éteren keresztül

A mezőgazdasággal, a vidékkel foglalkozó téma, műsor a Marosvásárhelyi Rádió műsorrácsában fennállásának 60 éve alatt folyamatosan jelen volt és van. *Gazdaélet* címen az 1989-es változások után jelentkezett önálló rovatként. Előbb 10-15 percben majd fél órában. 2007-től, Románia uniós csatlakozása óta szerkezetében és témakínálatában nagyot változott az időközben műsorrá nőtt rovat. 2013 márciusától már heti 50 percben jelentkezik. A műsor szerkesztésében és elkészítésében 2000 óta veszek részt, jó másfél évtizede egyszemélyes „vállalkozásként" jelentkezik, igaz időnként társ-műsorvezetők részvételével.

A legfrissebb agrárhírek mellett rendszeresen hallható a növényvédelmi tájékoztató, a gazdasszonyoknak és a konyhában otthonosan mozgó férfiaknak a hasznos tudnivaló, de a piaci árak ismertetése sem marad el. Igyekszünk – a lehetőségek függvényében – minden fontosabb eseményen jelen lenni és beszámolni róla. Nagyon sok a gazdaportré, az időszerű munkálatokkal kapcsolatos beszámoló a műsorban. Amikor csak lehet – mivel ez hosszabb adásidőt igényel – szívesen mutatunk be sikertörténeteket.

Az adáskörzetünkben (Maros, Hargita és Kovászna megyében, de részben Fehér, Szeben, Kolozs és Beszterce-Naszód megyékben is) egyre több fiatal lát jövőt a mezőgazdaságban, az állattenyésztésben. Ők már nem az őseik által használt technológiákat viszik tovább, hanem igyekeznek a kor követelményeinek megfelelni. Még találkozunk azzal a – részben idős – generációval, aki a változások után nagy lendülettel, tenni akarással vágott bele a gazdálkodásba. De időközben nagyon sokan belefáradtak, kiöregedtek és nincs utánpótlás a családban, aki tovább vinné a családi gazdaságot. Néha erről is – mint tényről – beszámolunk a műsorban, de a hangsúlyt a fiatal gazdákra próbálom helyezni, akik példaként szolgálhatnak a még bizonytalankodó társaiknak.

Legtöbb településen még ma is hallom, hogy egy-egy ilyen lelkes fiatalt azzal „bélyegeznek" meg, hogy csak a pénz utáni hajsza vezérli. Hogy olyan módszereket, technológiákat próbál alkalmazni, ami „ránk nem jellemző". De az idő

általában ezeket a vállalkozó kedvű embereket igazolja és akkor a közösség véleménye is megváltozik – jobb esetben. Az idősebb gazdálkodók részéről érthető a neheztelés, mert ők még érték a hajdani kalákákat, a közös munka örömeit és nehézségeit. Régebben jobban egymásra voltak utalva az emberek. És egy-egy ültető-, kaszáló- vagy terménybetakarító kaláka lehetőséget adott az egymás jobb megismerésére is, a kikapcsolódásra, a véleménycserére.

Ma, amikor a fiatalok igyekeznek minden lehetséges eszközt beszerezni, teljesen gépesíteni a gazdaságot egyfajta elszigetelődést érzek. De mivel szezonban nem lehet munkaerőt találni – még pénzért sem – annak ellenére, hogy a bárok, kocsmák teraszán sok az unatkozó ember, kénytelenek ehhez a megoldáshoz folyamodni. Sok esetben a közösség irigyli és neheztel az olyan gazdálkodóra, aki saját erőből sikereket ér el. Erre példaként azt hozhatom fel, hogy legtöbbször távoli piacokon kénytelen értékesíteni a megtermelt javakat, mert a környezete olyan címszó alatt, hogy „nehogy a mi pénzünkön gazdagodjon meg" inkább a multinacionális cégeknél vagy idegeneknél vásárolja meg a hasonló terméket. Természetesen vannak ellenpéldák is és ezek bekerülnek a műsorba. Nagyon sokszor a helyi, a hazai termékek mellett „kampányolunk", elmondva miért jobb ez gazdaságilag és egészségügyileg egyaránt.

Nagyon sok olyan kezdeményezés van (zöldségkosár, keresd a helyit, helyi termékek vására stb.) ami próbálja fellendíteni a helyi termékek forgalmát. De úgy érzem, sokszor kényelemből nem megyünk a piacra, a kistermelőhöz vásárolni. Inkább a nagyáruházak kínálatát részesítsük előnyben, pedig tudjuk, hogy döntésünk nem helyes. De majd holnap – szoktuk nyugtatni magunkat. Ezért sokszor a kistermelő is feladja, a vállalkozó is feladja, aki valami újszerűvel próbál betörni a piacra, mert kevesen vannak, akik hosszabb távon tudnák finanszírozni önerőből a hasonló kezdeményezéseket.

Most, amikor sok a pályázási lehetőség sok embertől hallom, hogy inkább a saját zsírból szeretne megélni. Erre is vannak ellenpéldák, akik bátran nekivágnak a pályázatoknak. Talán a kommunikáció nyelvezetén kellene változtatni, hogy ne elrettentő, hanem serkentő legyen egy-egy ilyen pályázati bemutató, amelyre aránylag sokan el szoktak menni. Sokszor a kiírásokban olyan feltételek vannak, amelyek nem a mi térségünkre jellemző, vagy legalábbis nehezebben teljesíthető. Ez is fék lehet a pályázásnál, meg az a tudat, hogy egy időre ellenőrzés alatt lesz a gazdaság. Nem tudom más országokban ez, hogy működik, de a Székelyföldön lépten-nyomon azt érzem, hogy a gazdálkodók nem szeretnek „megfigyelés" alatt lenni. Még

akkor sem, ha ezért sok pénzt kaphatnak. Inkább „addig nyújtóznak, amíg a takaró ér". De lehet ez neveltetés kérdése.

Az, aki bele mer vágni nagy százalékuk külföldi tapasztalatokkal indítja a vállalkozását. Próbálja a külföldi példát az itteni lehetőségekhez igazítani. Az elején még a hagyományőrzés, a helyi értékek továbbörökítése a cél, de egy idő után, amikor bővül a tevékenység már az üzleti szempontok dominálnak. Kevés az a fejlődő kisvállalkozó, aki meg szeretne maradni helyinek, előbb-utóbb terjeszkedésben gondolkodik. A családi vállalkozások pedig emberarcúbbak.

Többször elbeszélgettem zöldség- és gyümölcstermesztőkkel, állattenyésztőkkel, gabonatermesztőkkel és kézművesekkel, hogy ha nem a pénz utáni hajsza lenne a legfontosabb, egy közösség saját erőforrásaiból megélne. Nem kéne külföldre menni pénzt keresni, nem lenne parlagon maradt terület a határban, nem kéne értékesítési gondokkal küszködni, ha összefognának egy település lakói. Általában igazat adnak, amikor vázolom, hogy oldanám meg a problémát, de a végén mégis visszajutunk a pénzhez. Kevés ember van, aki dolgozni szeret. Legtöbben pénzt szeretnének kapni és jól élni, lehetőleg kevés munkával. Ezért tisztelem és becsülöm azokat a gazdálkodókat, akik azt mondják, hogy sok verejtékkel és becsületes munkával itthon is meg lehet élni. Ha az igényeket a lehetőségekhez mérjük nincsenek problémák.

Egy településen, ha a közösség megegyezne, hogy 5 család gabonát, 10 gyümölcsöt, 10 zöldséget, 2 mézet stb. termelne, és egymás között felvásárolnák, a megbízható eredetű, helyi, egészséges terméket mindenki jól járna. De a mesteremberek, a kézművesek is ugyanígy érvényesülhetnének. Ha már több a termelés, mint a szükséglet ki lehetne terjeszteni a községre, majd a megyére a modellt. Még van annyi potenciál Székelyföldön, hogy ezt meg lehetne valósítani. Erről többször volt szó a műsorban. De azért nem tudjuk megvalósítani, mert év végén, majd ha számadást végzünk, lehet, hogy Mari néni pár lejjel többet könyvelhet el és akkor az irigység miatt vége mindennek. A pénz tönkreteszi az emberi kapcsolatokat.

A Marosvásárhelyi Rádió *Gazdaélet* műsora – amíg én vagyok a szerkesztője – igyekszik a jó példákat bemutatni, a sikeres gazdákkal elbeszélgetni, a lehetőségekre felhívni a figyelmet. A műsorok elhangzásuk után visszahallgathatóak a rádió honlapján (www.marosvasarhelyiradio.ro), a Facebookon (Sármási-Bocskai János) és a youtube.com videó megosztón is. Ezzel is azt szeretnénk elérni, hogy akit érdekel az újrahallgathassa és lemásolhassa a jó kezdeményezéseket. Mert ez által mind-

nyájan nyerünk. Nagyon sokszor a hallgató bizonyos témákban kéréssel fordul hozzánk további információért, amit megadunk vagy összehozzuk az illetékes szakemberekkel. Arra is volt példa, hogy egy-egy sikertörténet vagy gazdaportré után összehoztuk a hallgatót az alannyal, hogy testközelben is megtapasztalja azt, ami elhangzott a műsorban. A *Gazdaélet* című műsor mellett további hasonló témákat időnként a *Kertbarátok*, az *Agrárgazda*, a *Falu világa* és a *Vendégségben a Marosvásárhelyi Rádió* című műsorainkban is megtalálnak.